

RECUPERACIÓ SETEMBRE

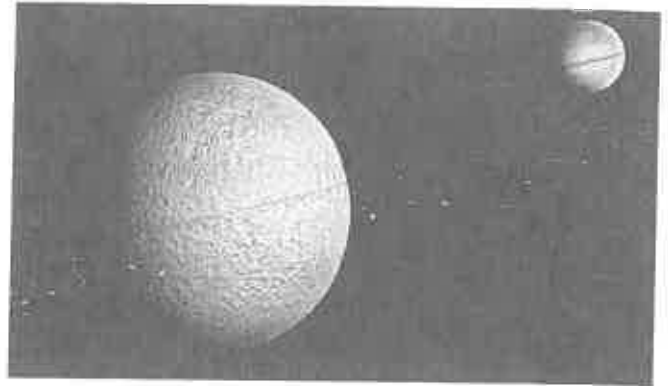
Nom:

Curs: 1A

Què en sabem?

1. Com s'anomenen els cossos celestes de la imatge?
 Marca amb una creu (X) la resposta correcta:

- àsteroides, planeta i satèl·lit
 cometa, àsteroides i planeta
 meteoroides, cometa i satèl·lit

2. Marca amb una creu (X) els cossos celestes que apareixen a la imatge de la pàgina anterior:

- la Terra i la Lluna Mart i la Lluna la Terra i Saturn

3. Quins colors s'observen a la Terra?

.....

4. Fixa't en la imatge de la Terra i descriu-la. Per què creus que el nostre planeta és conegut com el *planeta blau*?

.....

5. Identifica a quins elements del nostre planeta fan referència les imatges:

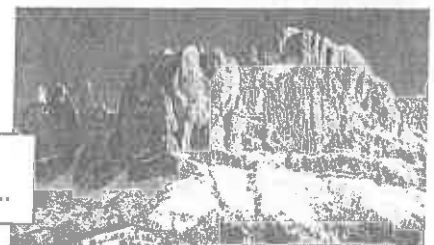
.....

.....

.....

.....

La Terra, un planeta del sistema solar

- L'Univers és el conjunt de tots els cossos celestes que hi ha a l'espai. Es va formar fa uns 14 000 milions d'anys i és enormement gran.
- A l'Univers hi ha grups d'estels anomenats galàxies. La Via Làctia és el nom de la galàxia en la qual es troba el sistema solar.
- El sistema solar està format pels cossos següents:
 - El Sol. És un estel molt gran que fa possible la vida a la Terra.
 - Els planetes. Giren al voltant del Sol i són vuit: Mercuri, Venus, la Terra, Mart, Júpiter, Saturn, Urà i Neptú.
 - Els satèl·lits. Giren al voltant dels planetes. La Lluna és l'únic satèl·lit de la Terra.

La Via Làctia té forma d'espiral i està formada per milions d'estels, planetes i satèl·lits. En un dels seus braços hi ha el sistema solar.

La Terra es mou a l'espai

- La Terra no roman immòbil a l'espai. El nostre planeta es mou al voltant del seu estel, el Sol, a una velocitat mitjana de 107 000 km/h.
- Les persones no podem percebre aquest moviment a causa de la força de la gravetat del planeta, que ens atreu cap a terra.

Moviment de rotació

El planeta Terra tarda aproximadament 24 hores a fer una volta sobre ella mateixa.

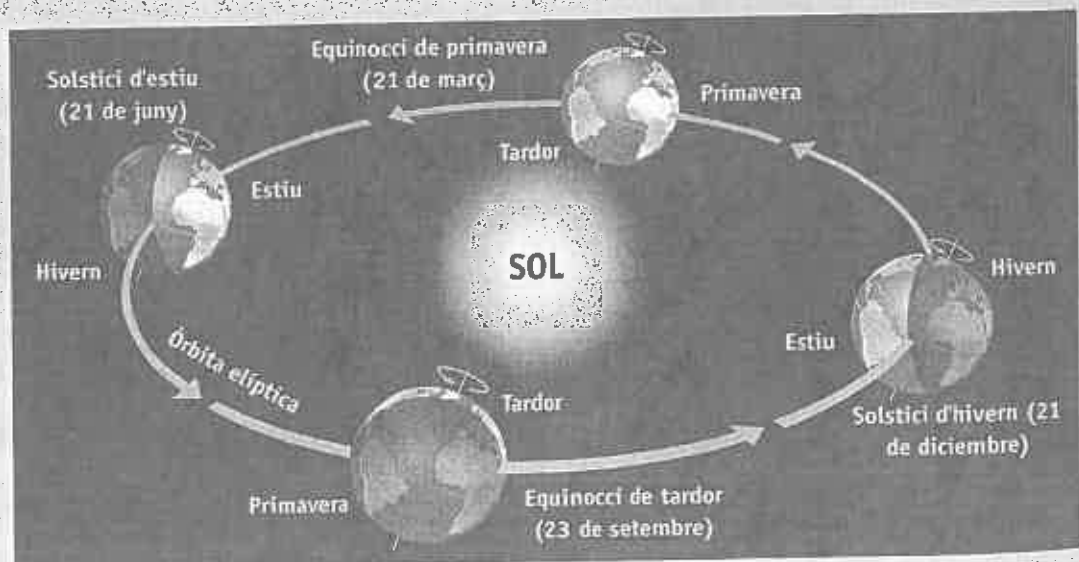
El moviment de rotació origina els dies i les nits.

Moviment de translació

La Terra tarda una mica més d'un any a girar al voltant del Sol.

Aquest moviment de translació provoca la successió de les estacions de l'any.

6. Explica què és l'Univers:

.....

7. Completa la frase següent:

El sistema solar es troba a una denominada

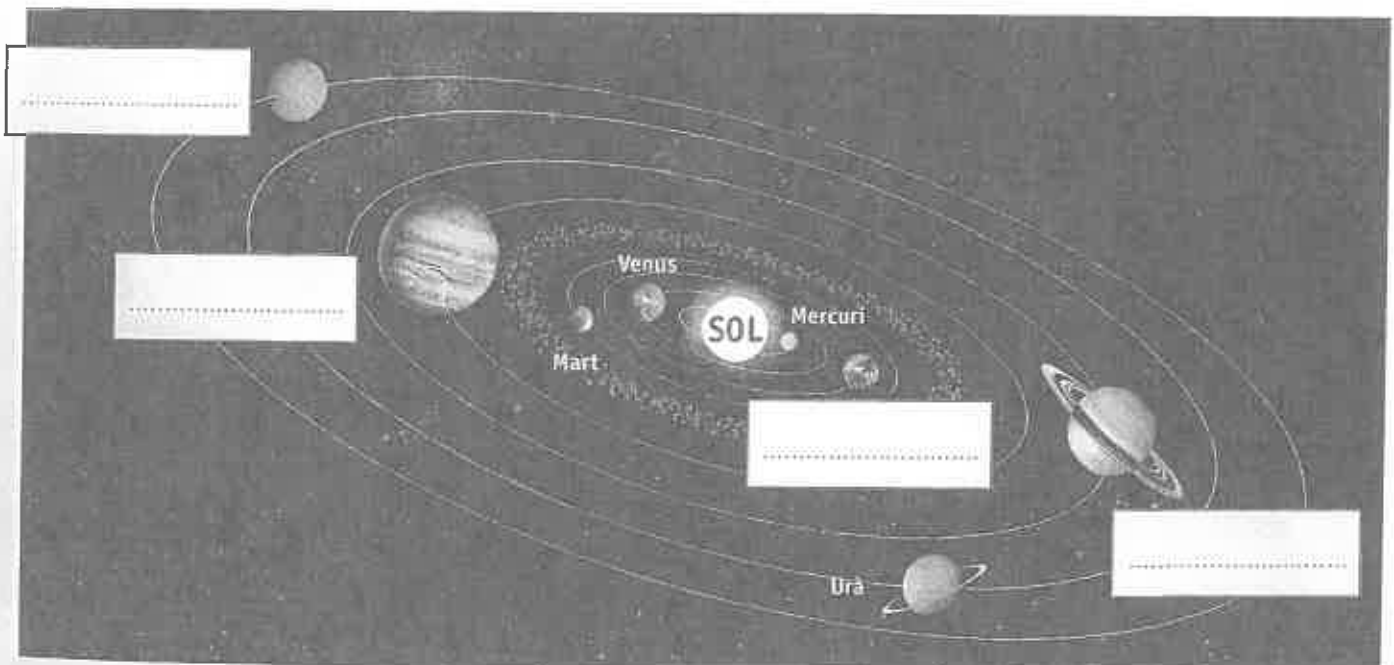
..... que al seu torn forma part de l'

8. Marca la resposta correcta:

- És un estel: Venus Sol Lluna
- És un planeta: Sol Lluna Mart
- És un satèl·lit: Terra Lluna Sol

9. Fixa't en aquesta imatge dels planetes del sistema solar, llegeix les frases i escriu els noms que falten:

- Júpiter és el planeta més gran del sistema solar.
- Saturn té els anells més espectaculars.
- Neptú és el planeta més allunyat del Sol.
- La Terra des de l'espai es veu de color blau.

10. Quina diferència hi ha entre el moviment de rotació i el de translació?

.....
.....

El planeta Terra: forma i dimensions

- Els **satèl·lits artificials** que giren al voltant de la Terra fan fotografies del nostre planeta, de manera que en podem conèixer la forma i les dimensions.
- La Terra té una forma gairebé esfèrica, ja que està lleugerament aplanada pels pols.
- L'**equador** és una línia imaginària que divideix el planeta Terra en dues parts iguals, anomenades **hemisferis**:
 - L'**hemisferi nord** o **continental**, on hi ha la major part dels continents: Àsia, Europa, gran part d'Àfrica i gairebé la meitat d'Amèrica.
 - L'**hemisferi sud** o **marítim**, on predominen els grans oceans, així com part de l'Amèrica del Sud, el sud d'Àfrica i algunes illes d'Àsia, Austràlia i Oceania.
- Aproximadament, el 71% de la superfície del planeta està coberta per aigua i un 29% correspon a terres emergides.
- La superfície total de la Terra és de 510 000 000 km². Això equival a unes 1 000 vegades la superfície d'Espanya.

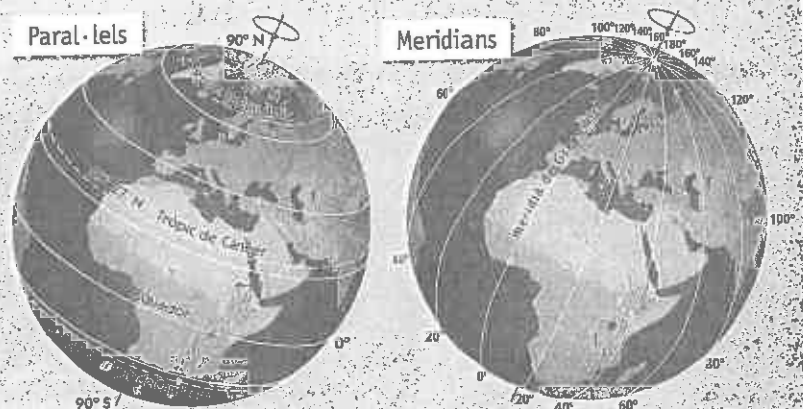
El coneixement de la forma i les dimensions de la Terra ha estat un dels grans enigmes de la humanitat.

A la imatge, gravat de la mitologia hindú que representa la Terra sostinguda per quatre elefants damunt d'una tortuga gegant.

Les coordenades geogràfiques

Per poder localitzar qualsevol lloc de la Terra fem servir les coordenades geogràfiques:

- Els **paral·lels** són línies imaginàries que envolten la Terra i que són paral·leles a l'equador.
- Els **meridians** són línies imaginàries traçades de nord a sud, de pol a pol.

11. Com coneixem la forma i les dimensions de la Terra?

12. Senyala la definició correcta:

- L'equador és una línia imaginària que divideix la Terra en dues parts desiguals, els hemisferis.
- L'equador és una línia imaginària que divideix la Terra en dues parts iguals, els hemisferis.
- L'equador és una línia real que divideix la Terra en dues parts iguals, els hemisferis.

13. A la imatge pots observar la Terra representada en un globus terraqüi. Completa el dibuix realitzant les següents activitats:

– Escribe a les pautes les següents paraules:

- hemisferi nord
- hemisferi sud
- equador

– Pinta els continents així com els mars i oceans amb els colors indicats:

- continents
- mars i oceans

.....

.....

.....

.....

.....

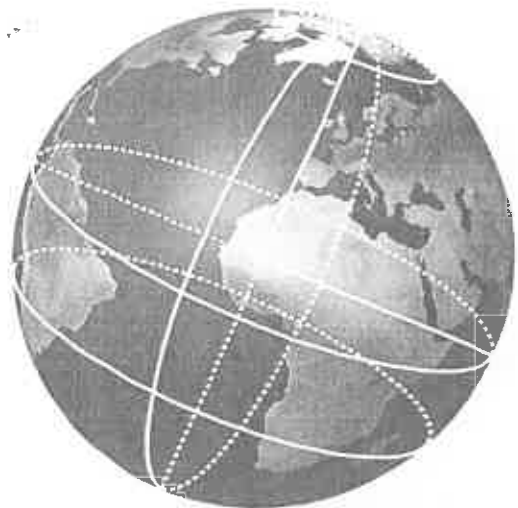
14. Relaciona cada paraula amb l'hemisferi adequat:

Austràlia •	• hemisferi nord •	• Madagascar
Àsia central •		• Argentina
continental •		• Rússia
Europa •		• marítim
sud d'Àfrica •	• hemisferi sud •	• Amèrica del Nord
Oceania •		• oceà

15. En aquesta esfera terrestre hi ha dibuixades les línies imaginàries que utilitzem per a situar-nos, a més del diàmetre de la Terra.

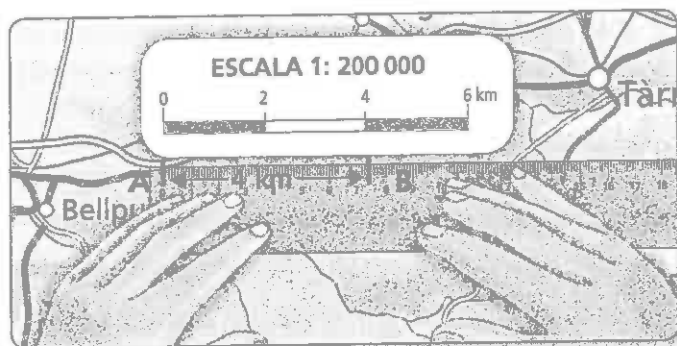
Ressegueix-les amb els colors indicats:

- equador
- tròpic de Capricorn
- cercle polar
- meridià
- diàmetre de la Terra

Els mapes

- Un **mapa** és una representació gràfica de la superfície terrestre. Les informacions que apareixen als mapes s'expressen de manera simplificada, selectiva i convencional.
- Els **mapes físics** representen els elements físics del territori, com ara el relleu, els rius, els llacs i els mars.
- El **mapa topogràfic** és un tipus de mapa físic d'escala gran que inclou informació d'aspectes naturals i artificials.
- Els **mapes temàtics** reflecteixen un aspecte concret de la realitat en un territori. Els més habituals són els mapes:
 - **Climàtics.** Recullen informació sobre climes, temperatures, precipitacions...
 - **Polítics.** Inclouen els límits de països, capitals i altres poblacions.
 - **Econòmics.** Reuneixen informació sobre agricultura, pesca, mineria, ramaderia, indústria...
 - **Demogràfics.** Indiquen aspectes de les poblacions, com ara la natalitat, la mortalitat, les migracions...

L'escala és la proporció que hi ha entre la dimensió d'un territori a la realitat i la dimensió al mapa.

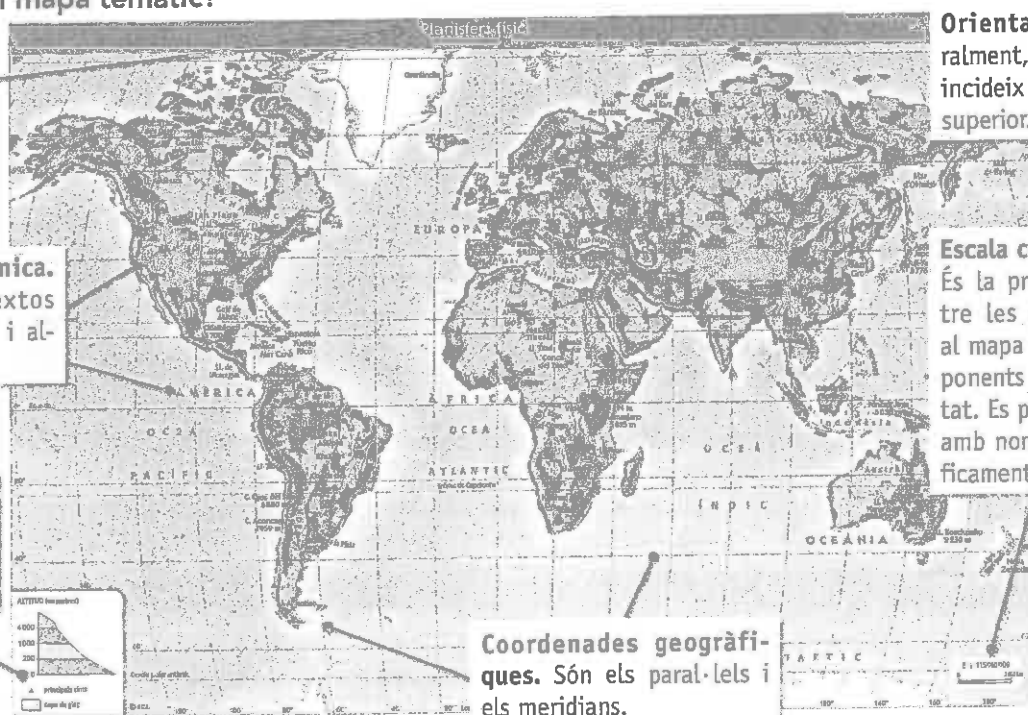
► Els atlas presenten una gran quantitat de mapes, que poden ser físics, climàtics, econòmics, polítics...

Com es llegeix un mapa temàtic?

Títol. Indica quin és el contingut del mapa.

Retolació toponímica. Correspon als textos dels noms de llocs i altres informacions.

Llegenda. Inclou els símbols utilitzats per representar les dades.

Orientació. Generalment, el nord coincideix amb la part superior.

Escala cartogràfica. És la proporció entre les dimensions al mapa i les corresponents en la realitat. Es pot expressar amb nombres o gràficament.

Coordenades geogràfiques. Són els paral·lels i els meridians.

16. Què és un mapa físic? I un mapa topogràfic?

- mapa físic:
- mapa topogràfic:

17. Relaciona el tipus de mapa amb la utilitat corresponent:

climàtic •	• Per identificar les fronteres d'un territori.
econòmic •	• Per conèixer la producció agrícola d'una regió.
demogràfic •	• Per saber les precipitacions anuals d'un país.
polític •	• Per estudiar els fenòmens migratoris d'un continent.

18. Numera els fragments de la frase per formar la definició d'escala:

☐ la dimensió d'un territori a la realitat i	☐ L'escala
☐ és la proporció que hi ha entre	☐ la dimensió al mapa.

19. Fixa't en aquest mapa i resol totes les qüestions:

- Escribe el títol del mapa:
.....
.....
- Indica amb nombres quina és l'escala del mapa:
.....
- Encercla on s'indica l'orientació.
- Ressegueix amb vermell un dels meridians i amb blau un dels paral·lels.
- Observa la llegenda del mapa. Cita dues ciutats de:

- Més d'1 milió d'habitants:
- Menys de 300 000 habitants:

Però... on som? Com podem localitzar un territori

Si preparem un viatge al voltant del planeta, és imprescindible saber en tot moment on som.

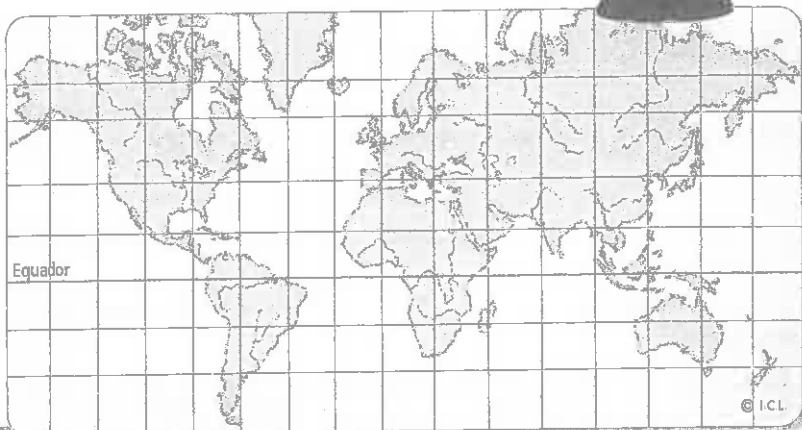
El conjunt de paral·lels i meridians de la Terra forma una quadrícula. Qualsevol país o territori es pot situar exactament indicant els paral·lels i els meridians que passen per aquest punt i que ens indiquen la latitud i la longitud.

A EL GLOBUS TERRAQUÏ I EL PLANISFERI

- Podem representar tota la Terra en un globus terraquí i en un planisferi.
 - Al **globus terraquí**, veiem la Terra en la seva forma real, una esfera.
 - Al **planisferi**, la Terra està dibuixada damunt d'una superfície plana.

A dalt, globus terraquí i, a baix, planisferi. ◀

B COM ES MESUREN LA LATITUD I LA LONGITUD?

- La **latitud** és la distància de qualsevol punt a l'equador. Es mesura en graus (°), minuts (') i segons ("), i s'indica si es troba al nord o al sud de l'equador.

A cada grau de latitud, li correspon un paral·lel. Partint de l'equador, hi ha 90 paral·lels al nord i 90 paral·lels al sud.

- La **longitud** és la distància de qualsevol punt al meridià 0°, anomenat **meridià de Greenwich**.

També es mesura en graus (°), minuts (') i segons ("), i s'indica si es troba a l'est o a l'oest del meridià 0°.

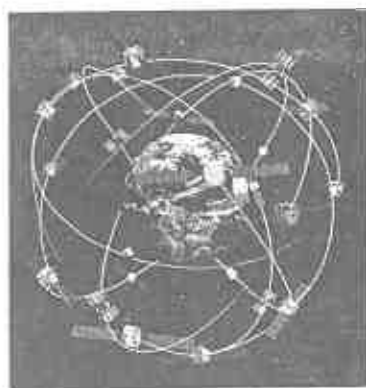
A cada grau de longitud, li correspon un meridià. Partint del meridià 0°, hi ha 180 meridians cap a l'est i 180 meridians cap a l'oest.

C EL GPS

- Les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) fan referència a la utilització de mitjans informàtics per tractar tot tipus d'informació.
- Una de les aplicacions informàtiques més utilitzades és el **sistema de posicionament global (GPS)**.
- És un sistema d'orientació i navegació basat en la informació que emet una xarxa de 24 satèl·lits.

Un cop ha processat les dades, el GPS calcula la posició exacta (altitud, latitud i longitud) en el món on es troba aquest dispositiu.

▶ El sistema GPS té moltes aplicacions, com per exemple en la navegació terrestre, aèria i marítima, en l'elaboració de mapes, en tasques de salvament i rescat...

al planeta?

20. On podem representar la totalitat de la Terra?

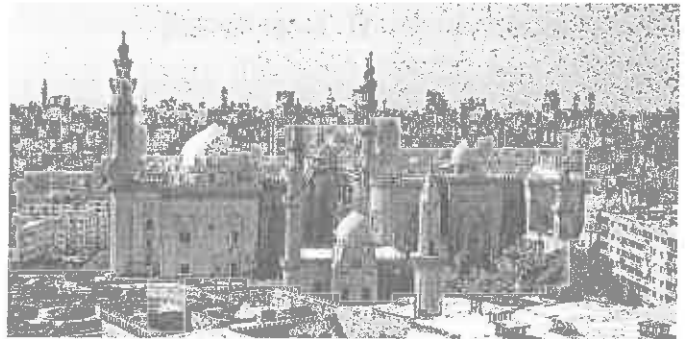
.....

21. Indica si aquestes afirmacions són veritables (V) o falses (F):

- La latitud és la distància de qualsevol punt a l'equador.
- La longitud és la distància de qualsevol punt al meridià 90°.
- El meridià 0° també s'anomena tròpic de Capricorn.
- La latitud i la longitud es mesuren en graus (°), minuts (') i segons (").
- Hi ha 90 paral·lels al nord i 90 paral·lels al sud de l'equador.

22. A la imatge del document B, fixa't en la posició d'el Caire respecte de l'equador i del meridià de Greenwich. Després, marca amb una X les coordenades geogràfiques correctes d'aquesta ciutat:

- 01° 17' 00" sud - 36° 49' 00" est
- 30° 03' 45" nord - 31° 14' 59" est
- 64° 07' 06" nord - 21° 51' 29" oest

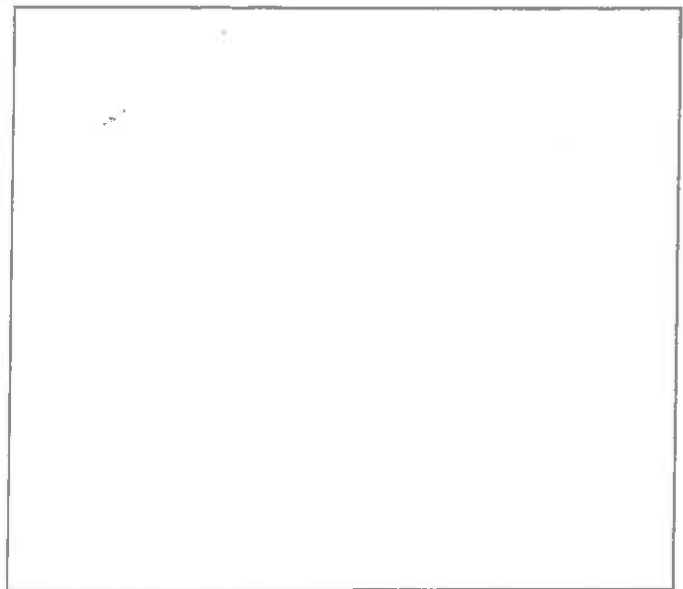
23. Si anassis de viatge, com preferiries orientar-te: amb un mapa o amb un GPS? Per què?

.....

.....

.....

.....

24. Dibuixa un globus terraqüi i senyala-hi els elements que s'indiquen:

- El pol nord i el pol sud.
- L'equador.
- L'hemisferi nord i l'hemisferi sud.
- El meridià de Greenwich.

1 Relaciona. L'Univers i la Terra

25. Completa les frases de l'esquerra amb la informació que apareix a la columna de la dreta:

El sistema solar •	• és l'únic satèl·lit de la Terra.
La Via Làctia •	• està format pel Sol, els planetes i els satèl·lits.
El moviment de rotació •	• és una de les milers de milions de galàxies de l'Univers.
La Lluna •	• es va formar fa uns 14 000 milions d'anys.
L'Univers •	• provoca la successió de les estacions de l'any.
El moviment de translació •	• origina els dies i les nits.

2 Treball amb mapes. Els fusos horaris

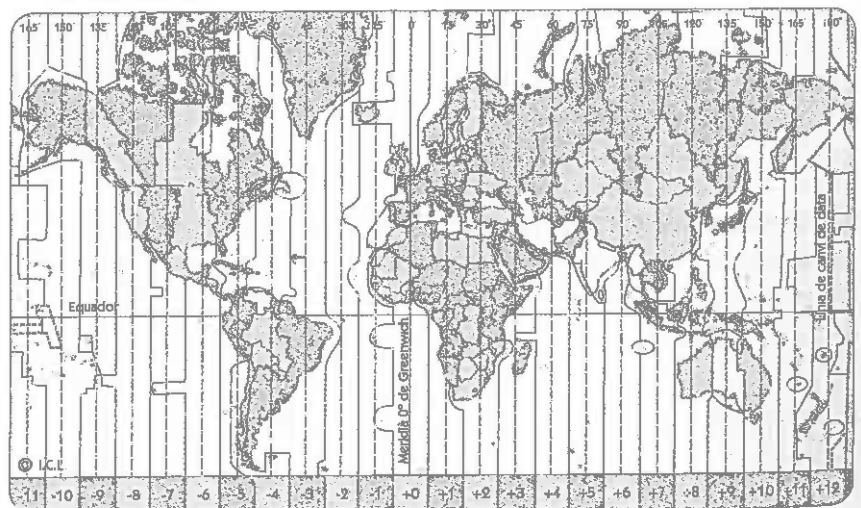
26. Llegeix el text, fixa't en el mapa i completa les frases:

Per tal d'establir un sistema horari igual per a tot el món, es va acordar dividir la Terra en 24 zones anomenades **fusos horaris**. Tots els territoris inclosos en un fus tenen la mateixa hora.

Cada fus representa una hora i coincideix amb un meridià. El meridià de Greenwich marca l'hora 0.

Els nombres de la part inferior indiquen el temps que s'ha d'afegir o restar per saber l'hora d'un lloc de la Terra.

Els fusos horaris

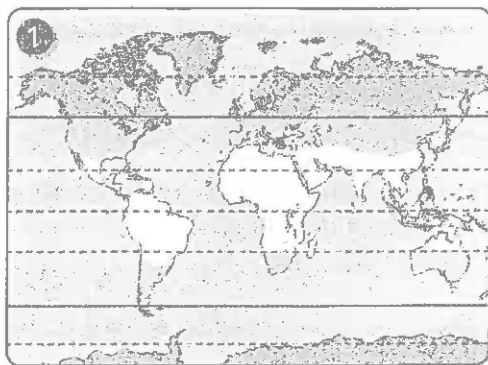

- La Terra es divideix en fusos horaris.
- Amèrica del Nord està dividida en fusos horaris.
- El meridià de Greenwich coincideix amb el
- Itàlia està a més hora del de Greenwich.
- A les illes Canàries és una hora que a la resta d'Espanya.

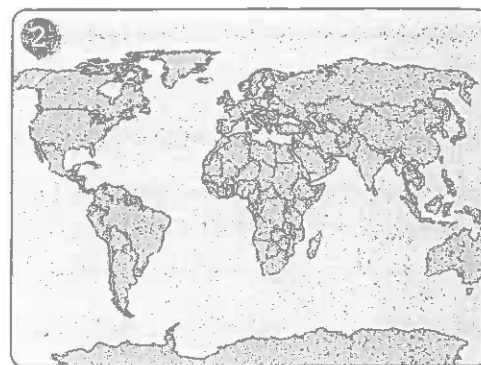
3 **Reconeixement de mapes. Els mapes temàtics**

27. Relaciona cada imatge amb el tipus de mapa. Després, escriu quin és el contingut de cadascun:

mapa polític

mapa climàtic

①

②

Síntesi. El planeta Terra

28. Contesta breument:

- Al voltant de quin estel giren els planetes?

.....

- Quines són les coordenades geogràfiques i per a què serveixen?

.....

.....

.....

- Què és un mapa temàtic?

.....

.....

- Què signifiquen les sigles GPS?

.....

29. Defineix els conceptes clau següents:

• Via Làctia:

.....

.....

• Equador:

.....

• Hemisferi:

.....

• Latitud:

.....

• Longitud:

.....

Què en sabem?

1. Quines formes de relleu mostren aquestes imatges?

2. El dibuix mostra, esquemàticament, algunes formes del relleu terrestre. Observa'l i realitza les activitats:

= Pinta les zones segons els colors indicats:

 zona enfonsada que forma una plana extensa

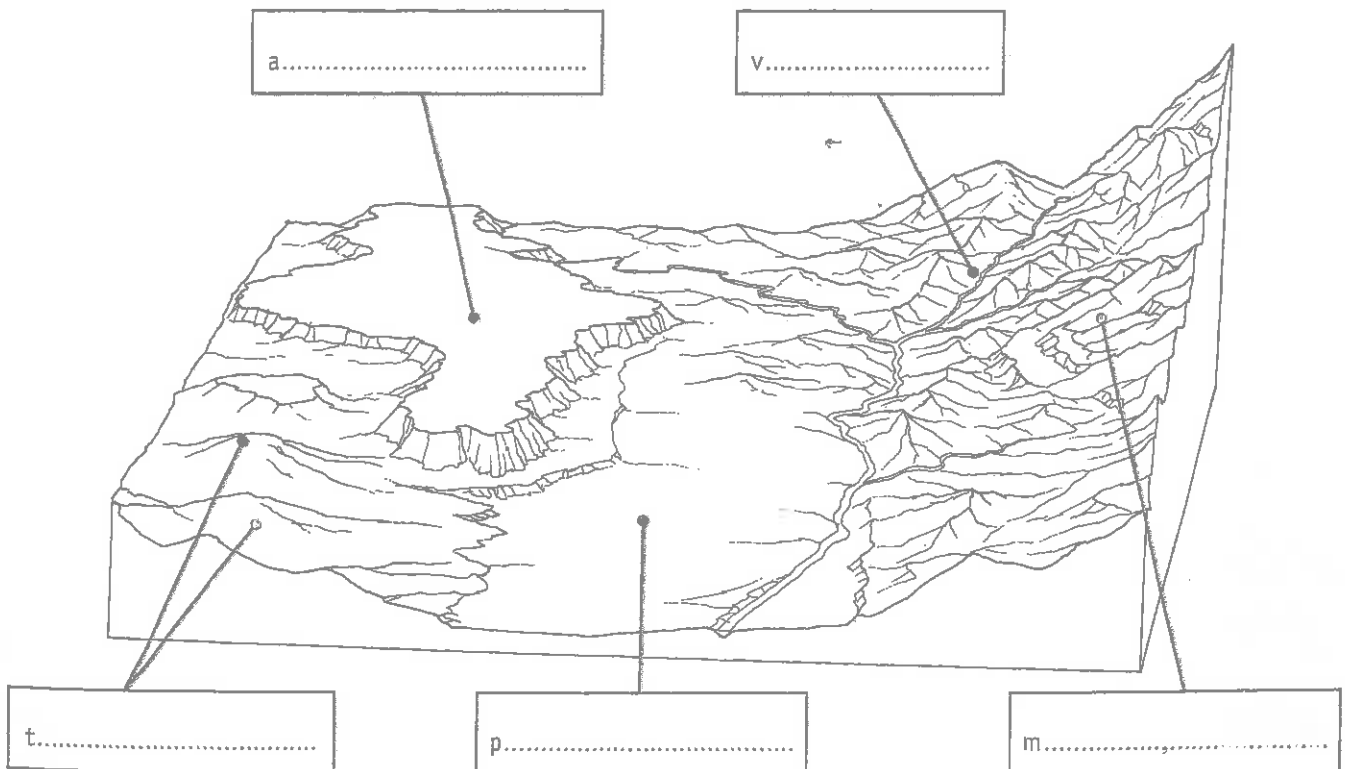
 els turons que apareixen a la plana esmentada

 el fons de la vall situada entre muntanyes

 les muntanyes

 l'altiplà

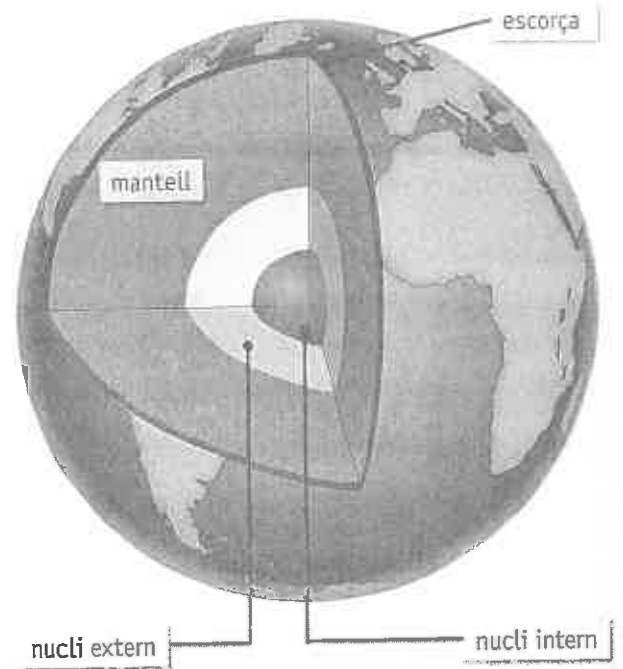
- Escribeu els termes marcats en negreta al lloc que els correspongui.

Les capes de la Terra

- La Terra té una gran activitat interna; que es manifesta a l'escorça terrestre. Aquests moviments originen diferents formes del relleu.
- La Terra es divideix en tres grans capes:
 - El **nucli**. És la part més profunda i té, al seu torn, dues parts: el **nucli intern**, que és sòlid, i el **nucli extern**, que és líquid.
 - El **mantell**. És la part central i està compost pel **magma**, una mescla de diversos materials fosos.
 - L'**escorça terrestre**. És la capa més externa i rocallosa.
- La part superior del mantell i l'escorça terrestre reben el nom de **litosfera**.
- L'escorça no és llisa, perquè tant als continents com al fons dels oceans hi ha muntanyes, valls, depressions i planes.

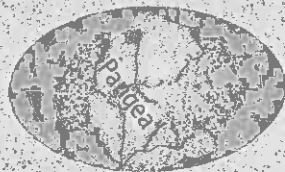
Estructura interna de la Terra

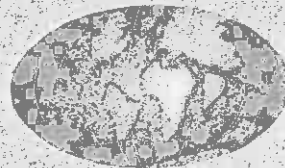
La teoria de la deriva continental

- Segons els científics, fa uns 200 milions d'anys els continents van estar units formant-ne un de sol, conegut com a **Pangea**.
- En algun moment, Pangea es va fragmentar en plaques que, molt lentament, van ser arrossegades pels moviments del mantell terrestre.
- Les **plaques continentals** són cadascuna de les grans parts de la litosfera que floten sobre el mantell.
- Les **dorsals oceàniques** són grans serralades marines que es troben a la línia de contacte entre dues grans plaques.

Fa 200 milions d'anys.

Fa 65 milions d'anys.

Els continents avui.

3. Com s'originen les diferents formes de relleu?

.....

4. Escribe el nom de les capes de la Terra de l'exterior a l'interior:

-
-
-
-

Plaques continentals i dorsals oceàniques més importants de la Terra

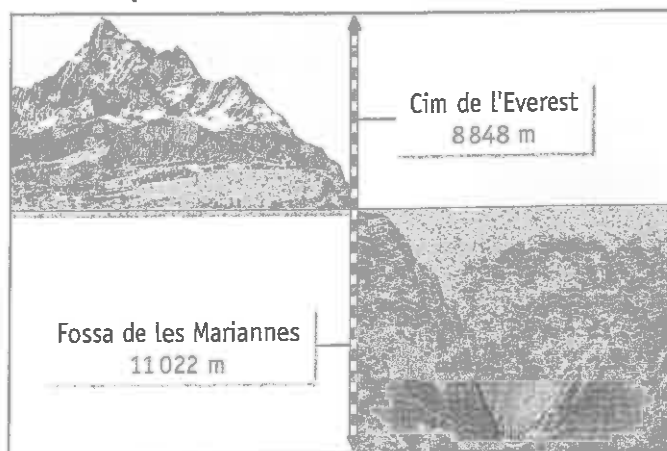
5. Observa el mapa de les plaques continentals i dorsals oceàniques. Quines grans plaques limiten a la dorsal atlàntica?

.....

6. Fixa't en el gràfic i completa les frases següents:

- El cim més alt de la Terra és l'.....
que fa m.
- La és el lloc
més profund de la Terra. Està a
de profunditat.
- La distància total entre el punt més alt i el més
baix és de m.

Altitud i profunditat màximes de la Terra

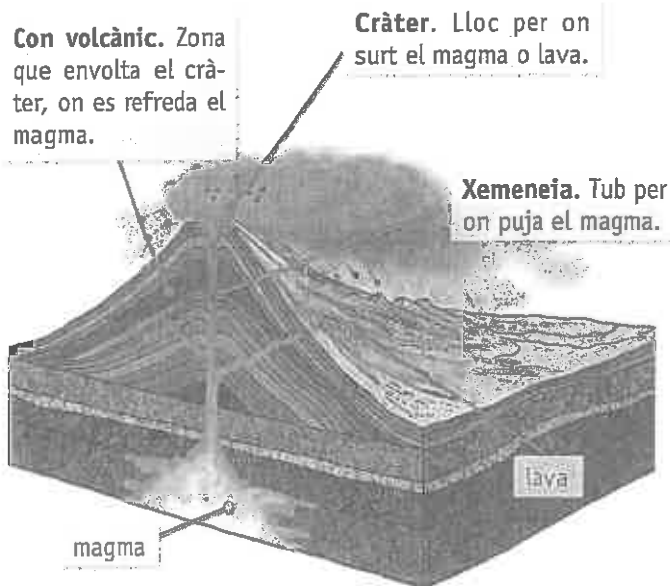
Els agents interns de formació del relleu

- El mantell de la Terra està format per materials molt comprimits que la pressionen fins a esquarter-la i deformar-la.
- Aquestes forces internes són els anomenats **agents interns**, que intervenen en la formació del relleu i originen **volcans i terratrèmols**.
- Quan alguna des de les esquerdes és tan profunda que arriba a les zones on hi ha **magma**, aquest magma ascendeix i es produeix una **erupció volcànica**.

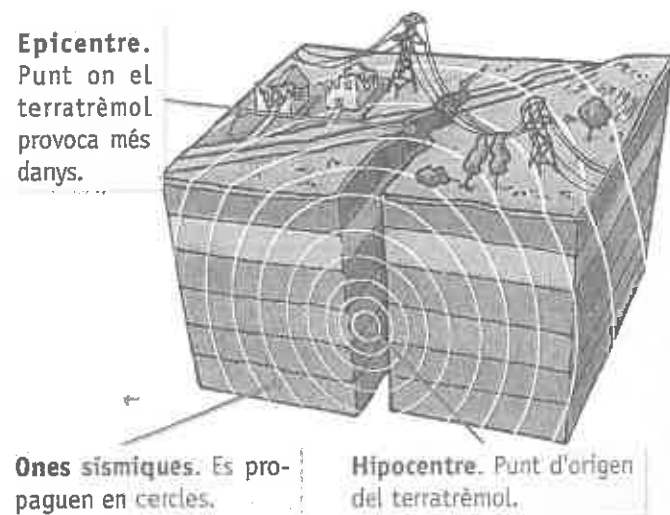
Les erupcions volcàniques expulsen **gasos, cendres, pedres i lava incandescent**.

- A causa d'aquesta energia, les plaques terrestres xoquen amb freqüència entre elles. De vegades aquest xoc és tan violent que s'origina un **terratrèmol**.
- Quan el terratrèmol té lloc al fons del mar, s'anomena **sisme submarí**. Llavors es pot produir una onada gegant, o **tsunami**, a causa de la gran força del mar.
- L'escala més utilitzada per mesurar la força d'un terratrèmol és l'**escala de Richter**, que assigna un nombre decimal per expressar l'**energia alliberada**. Com més a prop estigui de 10, més potent és el terratrèmol.
- Una altra escala utilitzada és l'**escala de Mercalli**, que mesura els terratrèmols de l'I al XII, a partir de la **destrucció** que causen.

Tall esquemàtic d'un volcà

Parts d'un terratrèmol

7. Què són els agents interns de la formació del relleu?

8. Relaciona amb una fletxa cada element amb la definició que li correspon:

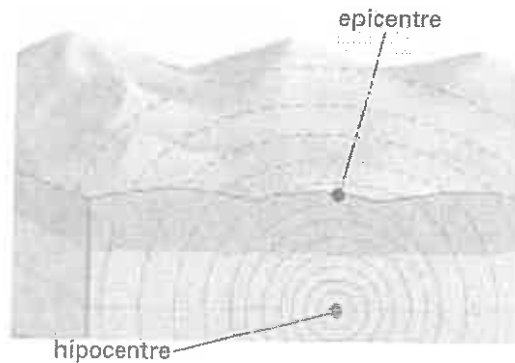
magma •	• punt de sortida de la lava cap a l'exterior
erupció •	• conducte principal per on surt el magma
con volcànic •	• moment en què un volcà es posa en acció
cràter •	• lava fosa a l'interior de la Terra

Observa els dibuixos i completa els textos.

Els **terratrèmols** o sismes són moviments vibratoris que s'originen a l'interior de la Terra i que es propaguen en totes direccions en forma d'ones sísmiques.

L'_____ és el punt de l'interior de la Terra on s'origina el terratrèmol.

L'_____ és el punt de la Terra situat verticalment damunt l'hipocentre i en el qual el moviment es nota amb més intensitat.

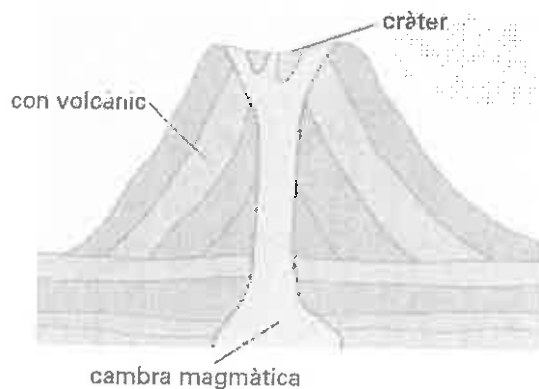

Els **volcans** s'originen quan una fractura és tan profunda que arriba a la zona del magma. El magma ascendeix i surt a l'exterior en forma de lava.

La _____ és el sector on s'acumula el magma que puja del mantell.

El _____ és la boca del volcà.

El _____ és l'estructura, normalment cònica, formada per l'acumulació dels materials que surten pel cràter del volcà.

Escriu, amb l'ajuda d'un diccionari, les definicions de les paraules següents:

- ▶ Una serralada és _____
- ▶ Un massís és _____
- ▶ Un coll de muntanya és _____
- ▶ Un turó és _____

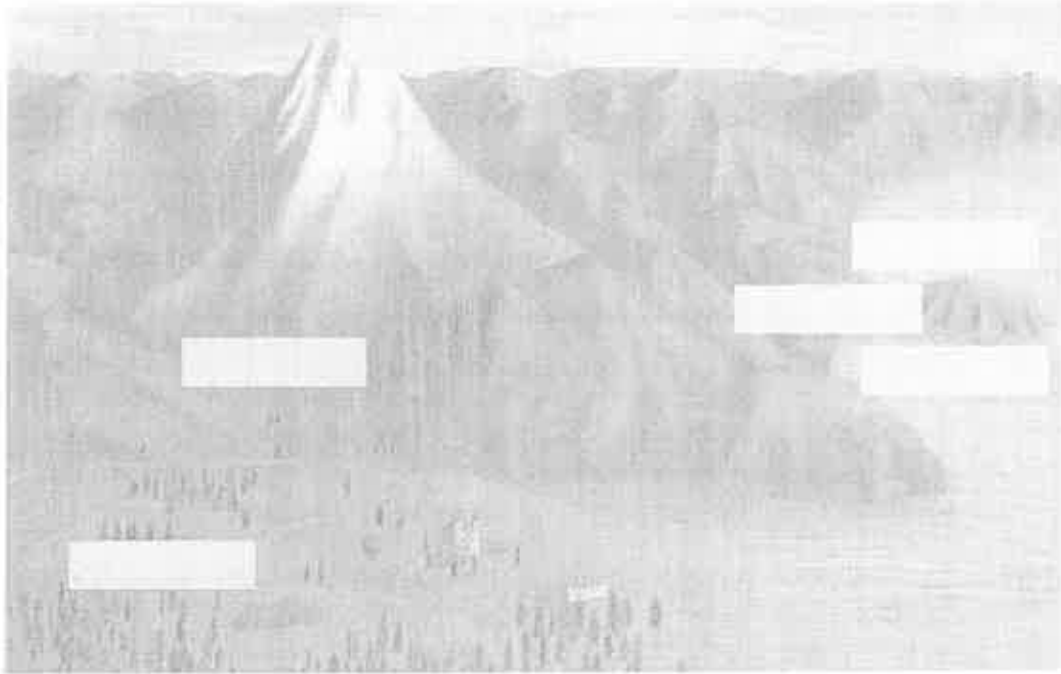
Escriu les paraules següents al costat de la seva definició:

golf – vall – badia – altiplà – plana – cap

- Superfície de terra plana situada a escassa altitud sobre el nivell del mar.
- Gran superfície plana situada a força altitud sobre el nivell del mar.
- Depressió allargada, inclinada cap al mar i generalment ocupada per un riu.
- Punta de terra que entra mar endins.
- Entrant del litoral ampli i de forma corbada ocupat per les aigües del mar.
- Entrant del mar semblant a una badia però més gran.

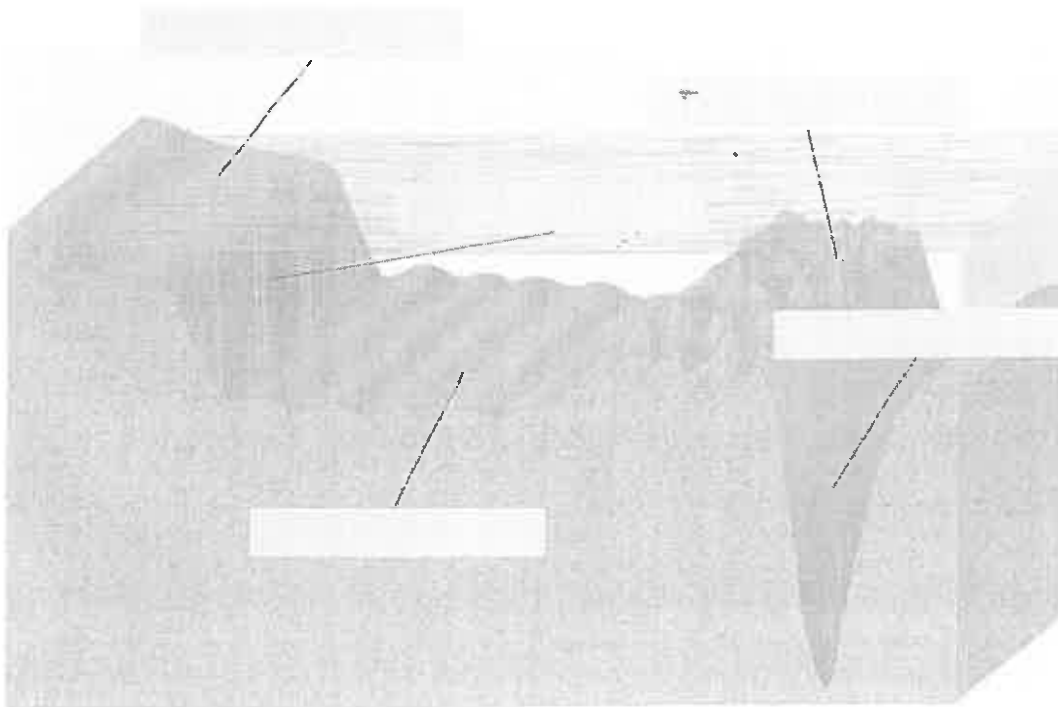
5 **Escriu dins l'etiqueta corresponent les paraules següents:**

serralada – cim – golf – plana – vall – badia – cap

6 **Escriu dins l'etiqueta corresponent les paraules següents:**

dorsal oceànica – fossa oceànica – plataforma continental – talús continental – plana abissal

Nom:

4 Completa una taula. Cims més alts d'Espanya

34. A partir del mapa d'Espanya de l'apartat 7, completa la taula:

cim	altitud (en m)	serralada
Teide	Tenerife
.....	3404
Torre de Cerredo	2650
Mulhacén	Serralada Bètica
.....	2313	Sistema Ibèric

Intesi. El relleu de la Terra

35. Contesta breument:

– Quines parts té un volcà?

.....

– Quines són les formes més importants del relleu marí?

.....

– Quines escales s'utilitzen per mesurar la magnitud dels terratrèmols?

.....

36. Defineix els conceptes següents:

• Escorça:

.....

• Litosfera:

.....

• Sisme submarí:

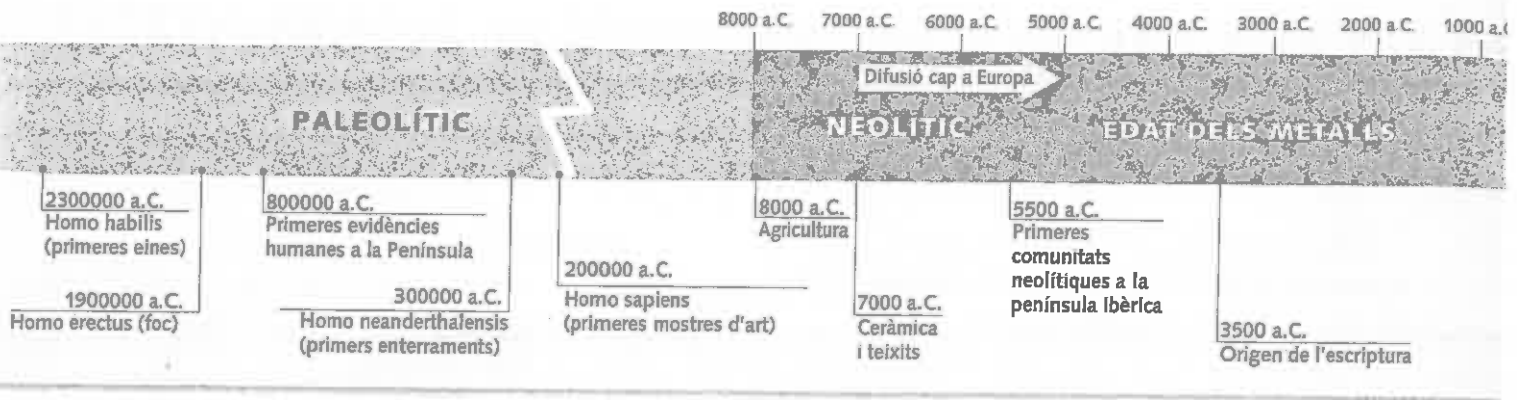
.....

• Agent extern:

.....

• Relleu continental:

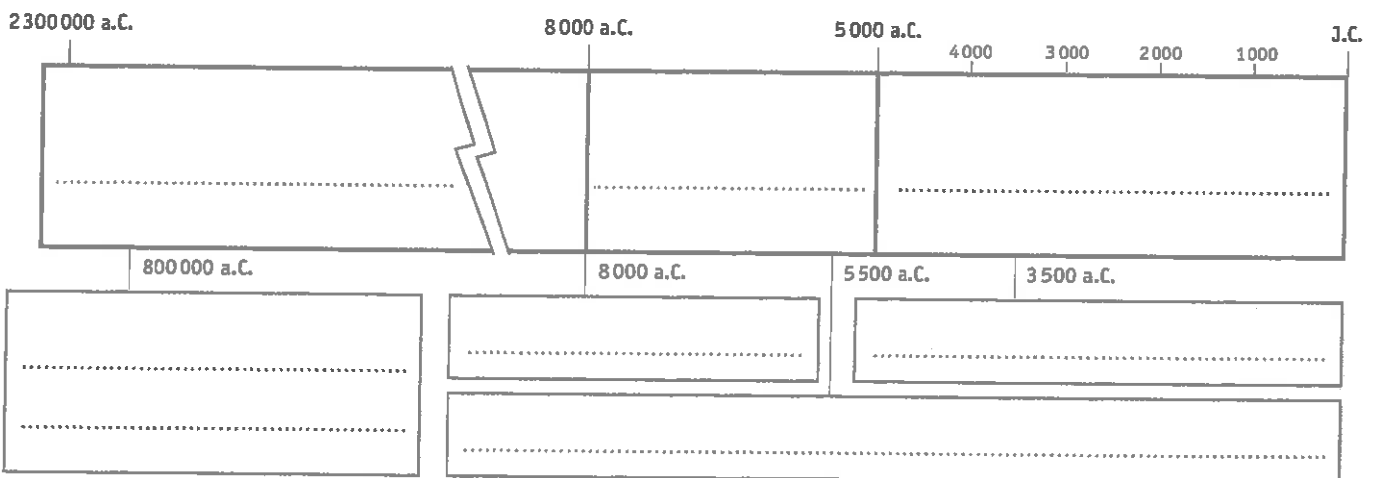
.....

Què en sabem?

1. Observa l'eix cronològic i completa'l:

- Escriu als espais corresponents el nom de les diferents etapes i pinta cadascuna amb un color diferent.
- Escriu al costat de les dates alguns dels esdeveniments més importants de la prehistòria.

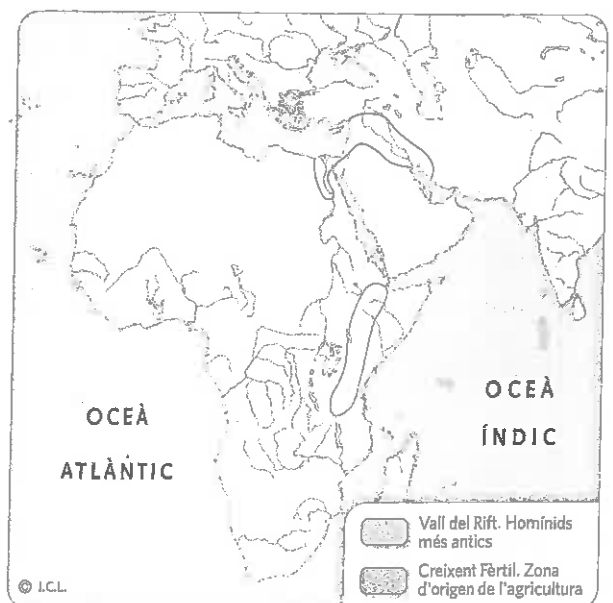

2. Fixa't en el mapa i fes les activitats següents:

- Pinta les zones segons els colors indicats:
 - zona on s'han trobat els homínids més antics
 - zona que correspon al Creixent Fèrtil
- En quin continent es troba la vall del Rift?

.....
- Consulta la unitat 3 d'aquest llibre. Quins grans rius, que es troben al Creixent Fèrtil, van permetre el desenvolupament de l'agricultura?

.....

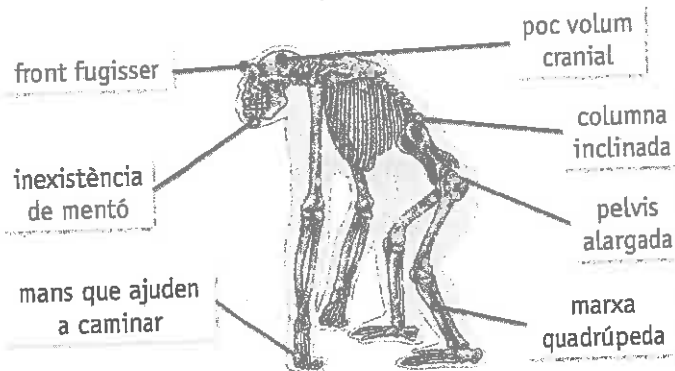

Com van evolucionar els nostres avantpassats?

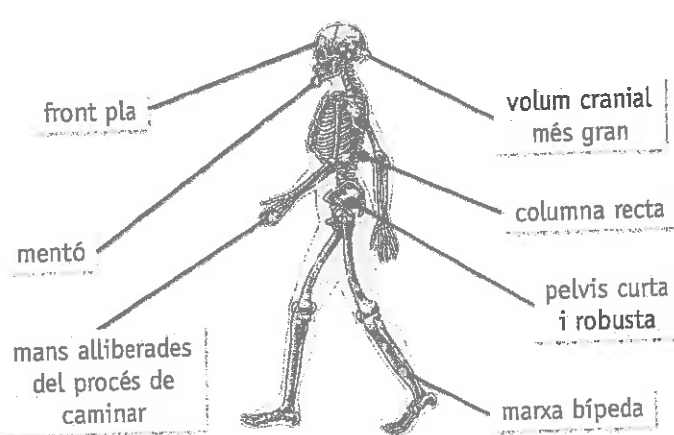
A EL PROCÉS D'HOMINITZACIÓ

- L'hominització és un llarg procés pel qual alguns primats es van convertir en l'espècie humana. Els principals passos van ser els següents:
 - La posició vertical i la marxa bípeda, que permetia un camp més gran de visió.
 - L'alliberació de les extremitats, que va facilitar l'ús de les mans per elaborar utensilis.
 - El desenvolupament del cervell.
 - Les mandíbules i les dents es van fer més petites en poder tallar i coure els aliments.
 - El desenvolupament de la intel·ligència i del llenguatge per poder comunicar-se.
- Gràcies a aquests canvis físics, els éssers humans van poder:
 - Fabricar instruments.
 - Caçar en grup.
 - Transmetre els seus coneixements a les generacions següents.
- Amb l'aparició dels éssers humans es va iniciar el primer gran període de la prehistòria: el paleolític.

Característiques del goril·la

Característiques de l'ésser humà

3. Observa els dibuixos de la part superior i anota a la taula les principals diferències entre el goril·la i l'ésser humà:

	goril·la	ésser humà
cap
columna
mans
marxa

4. Anota dues conseqüències relacionades amb els canvis físics que es van produir durant el procés d'hominització:

.....

.....

5. Omple cada casella amb el nom de l'homínid al qual es refereix cada informació:

- Va viure fa 4 milions d'anys:

.....

- És la primera espècie del gènere *Homo*:

.....

- Va ser el primer a conèixer el foc:

.....

- És l'espècie més pròxima a la nostra:

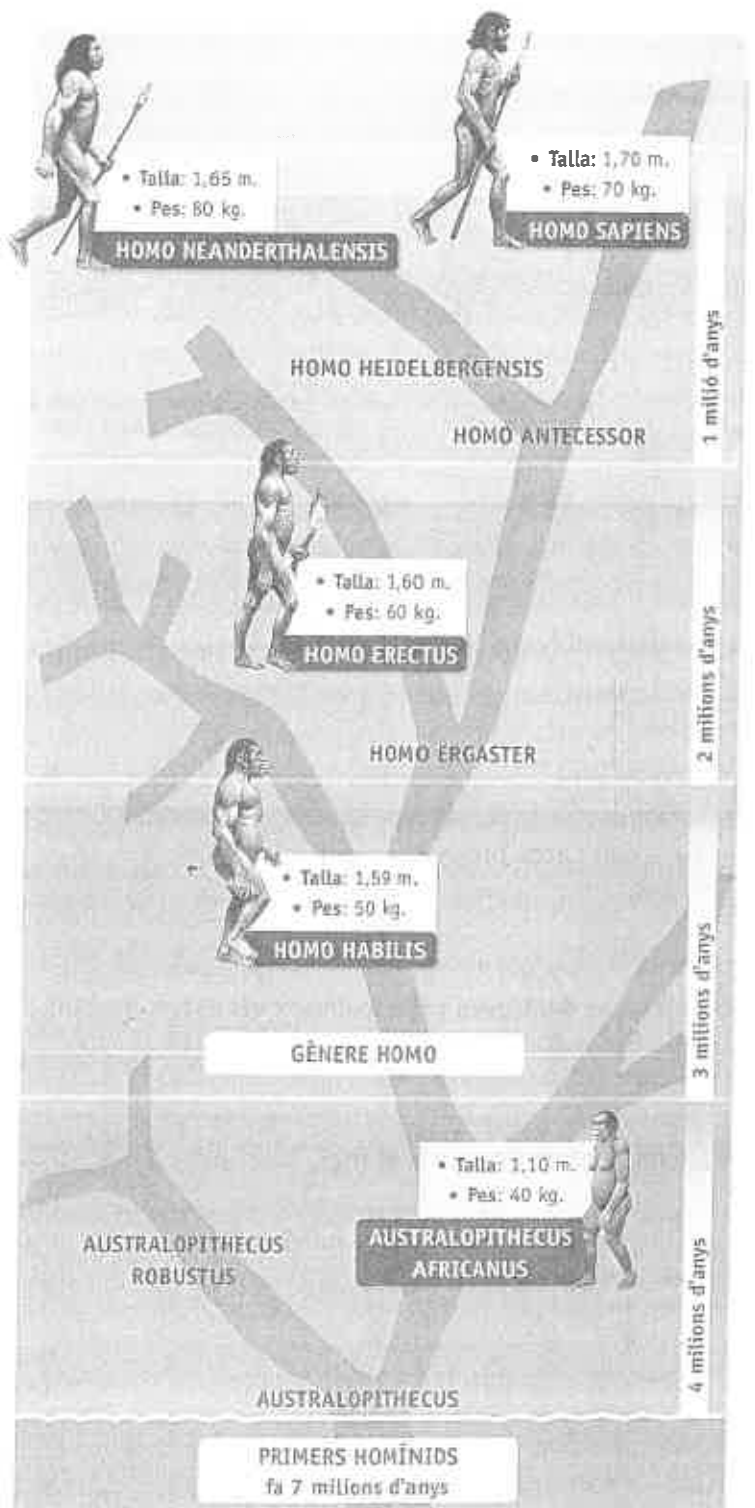
.....

- La nostra espècie es denomina:

.....

- És l'espècie que antecedeix *Homo neanderthalensis* i *sapiens*:

.....

Les comunitats de caçadors recol·lectors

- Amb el poblament de la Terra per l'ésser humà es va iniciar el primer període prehistòric, el **paleolític**, que significa *pedra vella*. Va durar dos milions i mig d'anys.

- Les primeres comunitats d'éssers humans vivien de la **caça** d'animals, de la **recol·lecció** de fruits i de la **pesca**. Eren **nòmades**.

- La seva activitat principal era la **caça**. Acorralaven i caçaven bisons en grup, petits animals, insectes i rèptils.

De les preses n'aprofitaven la carn per menjar, les pells per abrigar-se, els ossos per fer instruments i els tendons per fabricar cordes.

- L'*Homo erectus* va **descobrir el foc**, segurament de manera casual (lava, raig...) i es va esforçar a mantenir-lo viu. Més tard, els neandertals van aprendre a **encendre** el foc.

El foc els va permetre escalfar-se, foragitar les feres, il·luminar les coves i, sobretot, cuinar i fer més nutritius i digeribles els aliments.

- Els éssers humans es van diferenciar aviat de la resta d'animals per la seva habilitat a fabricar instruments.

- Primer van utilitzar **pedres tallades**; més tard, **sílex** per fer **bifaços** (eines tallants de dues cares), a més d'**ossos** i **astes**.

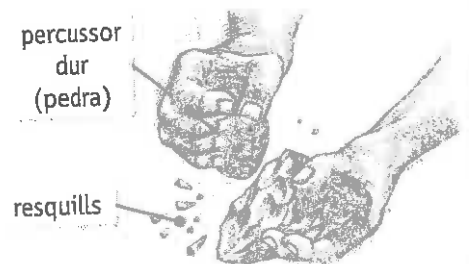
Amb pedres van fabricar raspadors, puntes de llança, perforadors; amb os i asta, esquers i arpons per pescar, agulles per cosir i arcs propulsors per llançar fletxes.

Elaboració d'un bifaç

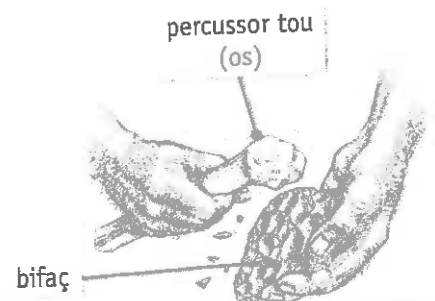
1 Configuració del nucli

2 Eliminació d'esquerdes

3 Afilat

6. A què es dedicaven principalment els éssers humans durant el paleolític?

7. Com i qui va descobrir el foc?

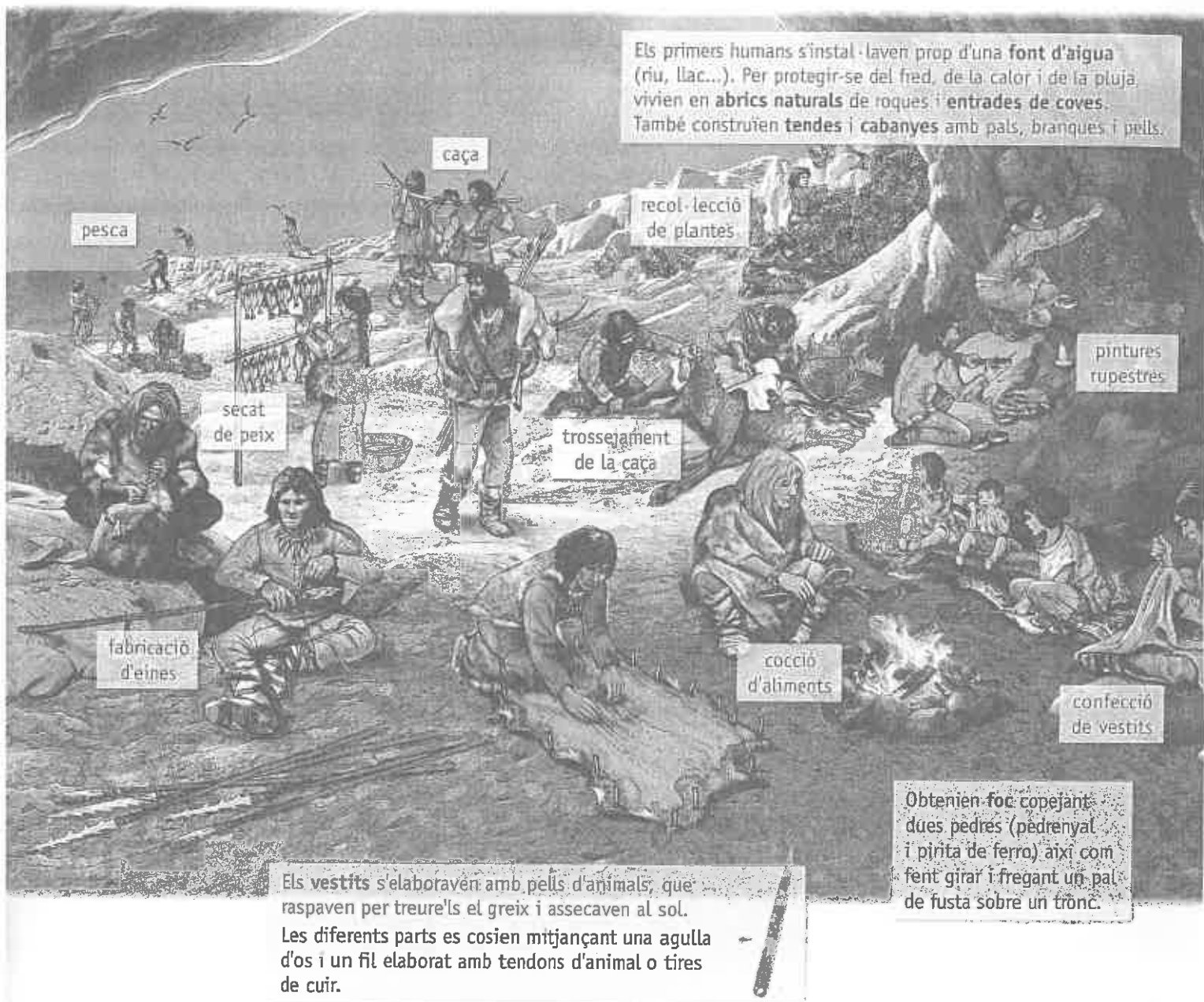
8. Llegeix els textos següents i ordena'ls segons els passos que cal seguir per fabricar un bifaç:

○ Amb un percussor dur, de pedra, s'eliminen els fragments sobrers, denominats *resquills*. Així s'aconsegueix un perfil tallant per ambdós costats.

○ Amb un percussor tou, d'os o asta d'animal, s'afila el perfil del bifaç per fer-lo més tallant.

○ Es colpeja el caire de la pedra (sílex) per donar-li la forma apropiada.

Com era un campament paleolític?

9. Classifica les activitats que es desenvolupen a la imatge, segons que estiguin relacionades amb les diferents necessitats d'un campament paleolític:

- vestit:
- habitatge:
- obtenció d'aliments:
- preparació del menjar:

3 Els poblats agrícoles i ramaders

- Fa uns 10000 anys, amb el descobriment de l'agricultura i la ramaderia, es va iniciar una nova etapa de la prehistòria, el **neolític**. El seu nom significa *pedra nova*.
- Mitjançant l'observació de la natura, els homes i les dones del neolític van aprendre que les llavors enterrades sota la terra produïen una nova planta. Va ser l'origen de l'**agricultura**.
- De la mateixa manera van anar domesticant animals. Així va néixer la **ramaderia**.
- Com que no s'havien de desplaçar constantment per buscar aliments i havien de cuidar els cultius i els ramats, els homes i les dones del neolític es van tornar **sedentaris**.

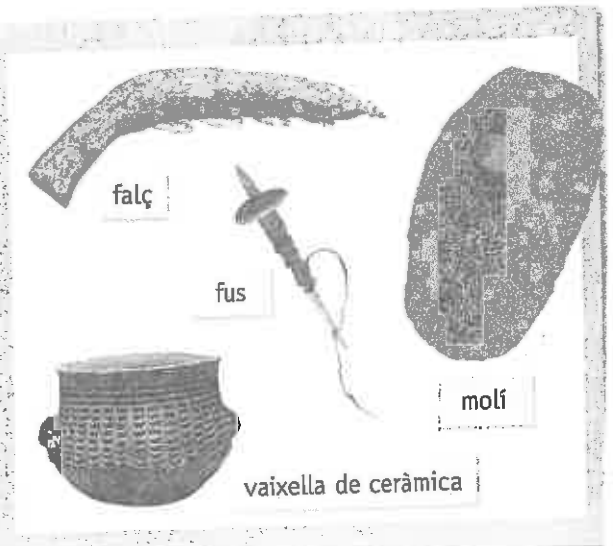
La pedra polida

L'expressió "pedra nova" es refereix al poliment de la pedra, que consistia a eliminar les rugositats de la superfície fregant la pedra amb una altra pedra més dura (polidor).

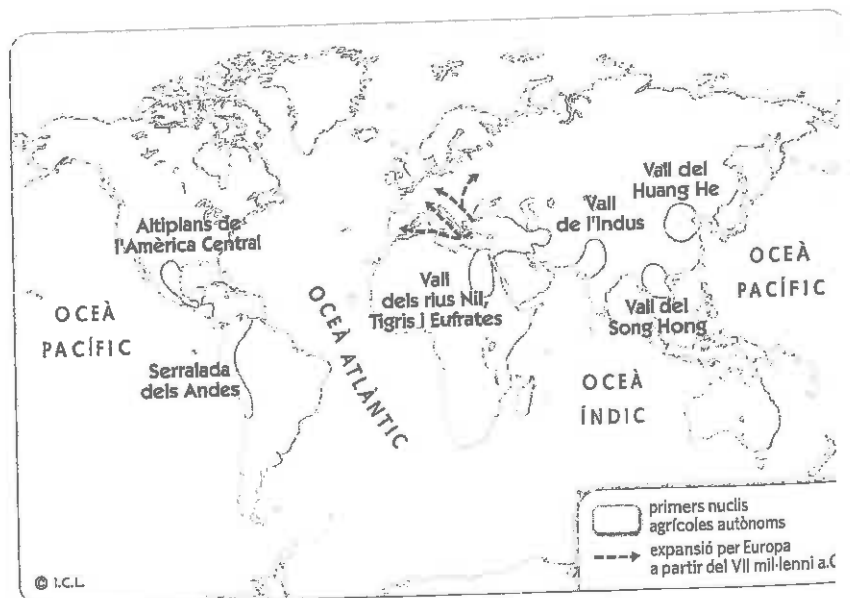
Noves tasques, nous utensilis

- Les noves tasques agrícoles van fer necessari fabricar instruments especialitzats, com la **falç** per segar, el **molí** per moldre el gra, l'**aixada** per cavar la terra i la **destral** per talar arbres.
- La necessitat d'emmagatzemar, transportar i coure els aliments va comportar el desenvolupament de la **ceràmica**.
- Per elaborar vestits i mantes van crear el **fus**, mitjançant el qual algunes fibres naturals (llana, lli) es convertien en llargs fils, i el **teler**, que facilitava el trenat d'aquests fils per elaborar un teixit.

10. El neolític va començar al Creixent Fèrtil i també en altres llocs. Completa el mapa amb els colors adequats:

- vall del Nil, Tigris i Eufrates
- altiplans de l'Amèrica Central
- serralada dels Andes
- vall de l'Indus (Índia)
- vall del Huang He (Xina)
- sud-est asiàtic

Com era un poblat neolític?

11. En la reconstrucció del poblat neolític, escriu a cada requadre el nom de les activitats assenyalades.

12. Indica per a què serveix cadascuna d'aquestes eines:

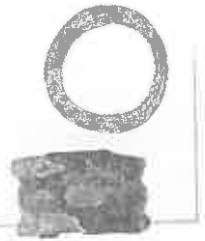
- falç →
- fus →
- ceràmica →
- molí →
- teler →
- aixada →

Els primers metal·lúrgics

- La **metal·lúrgia** es va iniciar al Pròxim Orient cap al 8000 a.C. El primer metall que es va utilitzar va ser l'or, amb el qual s'elaboraven joies i objectes ornamentals.
- Posteriorment, van sorgir el **coure**, el **bronze** i el **ferro**, que donen nom a les tres etapes de l'edat dels metalls:
 - **Edat del coure** (5000 a.C.). Amb el coure es va iniciar la **forja**, que consisteix a escalfar el metall per modelar-lo més bé.
 - **Edat del bronze** (3000 a.C.). Es va mesclar coure i estany i es va obtenir el **bronze**, un metall més dur i tallant.
 - **Edat del ferro** (2000 a.C.). Es va fer servir el **ferro**, un metall dur i resistent, idoni per fabricar armes i utensilis agrícoles.
- La metal·lúrgia va suposar l'aparició d'**artesans** (metal·lúrgics, joiers, ceramistes...), que produïen noves mercaderies.
- Tot això va estimular l'intercanvi de productes, el **comerç**. Per facilitar el transport de més gran distància, es van iniciar les primeres formes de **navegació a vela** i es va inventar la **roda**, que s'usava en **carros** tirats per bous i cavalls.
- Les tribus van començar a tenir un **líder** o **cabdill** i es van fortificar per defensar-se d'altres.

Coure (5000 a.C.)

- Grans de collaret, braçalets, anells, diademes, agulles... que donaven prestigi social.
- Armes, com fletxes, punyals i destrals.

Bronze (3000 a.C.)

- Armes destinades a una minoria social amb poder, com dagues, punyals, cuirasses, cascs, puntes de llança, escuts, espases...
- Objectes ornamentals, com fermalls de cinturó, fibules, torques i altres.

Ferro (2000 a.C.)

- Eines per al camp com destrals, ganivets, podadores, aixades, dalles, falçs, reixes per a les llaurades, tisores, llimes, arnesos de carro, etc.
- Armes molt més dures i resistents.

Armes, eines i objectes ornamentals que es fabricaven a cada etapa de l'edat dels metalls.

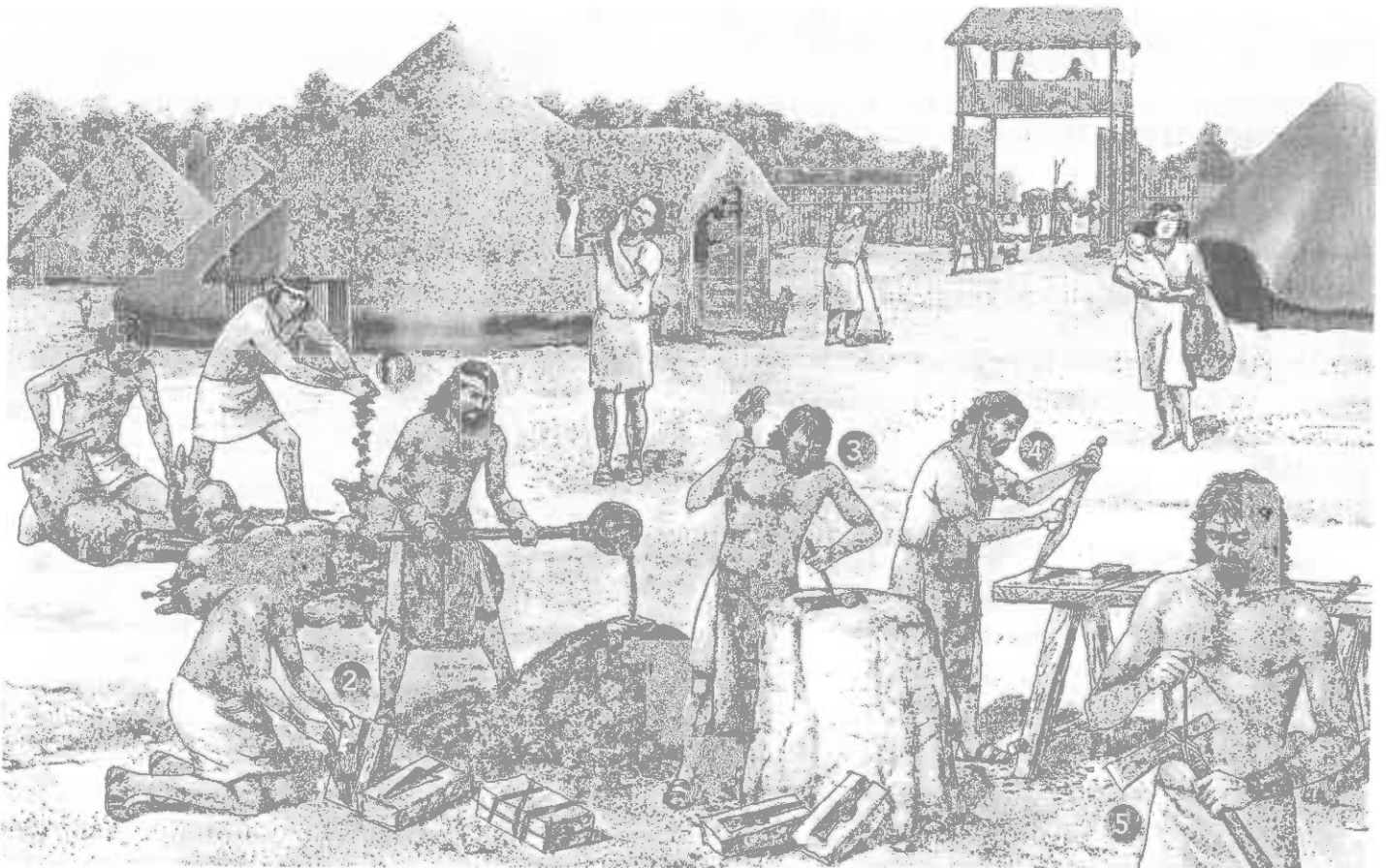
@ Amplia a la xarxa...

Per saber-ne més sobre la prehistòria i l'edat dels metalls, entra a: www.tiching.com/726257

13. Completa la taula amb informació de cada etapa de l'edat dels metalls:

etapa	comença aprox.	eines	armes
edat del coure
edat del bronze
edat del ferro

Un poblat de l'edat del bronze

14. Observa la representació d'un poblat de l'edat del bronze:

— Com estaven protegits els poblats de l'edat del bronze?

.....

— Com eren les cases?

.....

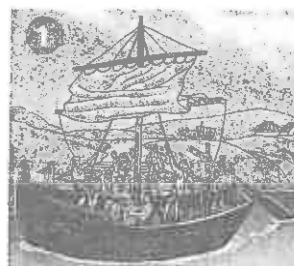
— Els artesans estan fabricant un utensili de bronze. Observa atentament la imatge i ordena els passos següents segons els nombres marcats:

- fusió del bronze
 poliment i afilament de la peça
 modelatge de la peça
 extracció d'impureses amb un martell
 emmanegament mitjançant una corda

15. Les dues imatges representen dos invents de l'edat del bronze. Indica quins són:

①

②

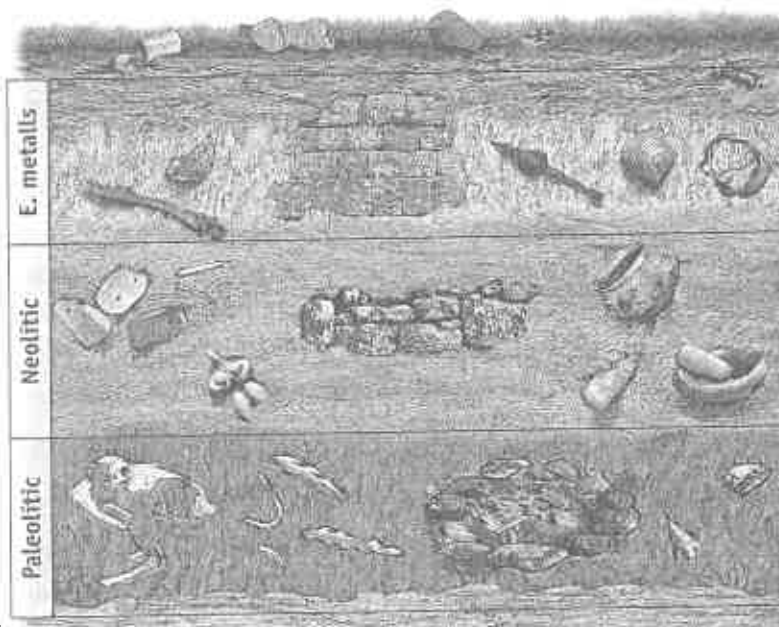
L'Alba investiga la prehistòria

L'Alba és una arqueòloga que treballa amb un equip de científics en una excavació de temps del paleolític. El seu objectiu és recuperar les restes que conté el jaciment per estudiar-les amb detall i explicar com vivi-

en els éssers humans en el passat. L'arqueologia s'encarrega de rescatar i analitzar els vestigis materials (objectes i monuments) del passat. És una ciència imprescindible per conèixer la prehistòria.

A QUÈ ÉS UN JACIMENT ARQUEOLÒGIC?

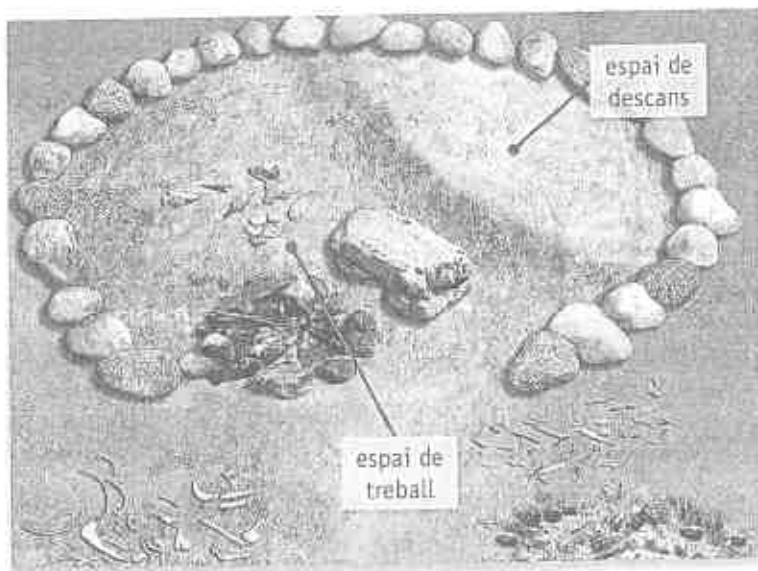
- Un **jaciment arqueològic** és un lloc que va estar habitat per éssers humans i en el qual han perdurat, fins als nostres dies, restes materials de les seves activitats.
- Aquestes restes es dipositen en **capes o estrats superposats**. Cada capa correspon a un període d'ocupació d'una població humana. Com més profunda és la capa, més antiga és.
- Sovint les edificacions s'aixequen sobre runes de generacions anteriors.

Reconstrucció d'una estratigrafia. ◀

B EXCAVACIÓ D'UN CAMPAMENT DE CAÇADORS

- L'Alba i el seu equip s'han proposat excavar un jaciment on s'han trobat les restes que havien deixat un grup de caçadors del paleolític.

16. De què s'encarrega l'arqueologia?

.....

17. Què és un jaciment arqueològic?

.....

.....

18. Per què les restes es dipositen per capes?

.....

19. Observa la reconstrucció de l'estratigrafia de la pàgina anterior i assenyala si les frases següents són veritables (V) o falses (F):

- La capa més profunda del jaciment correspon al paleolític.
- A la capa del neolític hi ha armes i eines de metall.
- Les restes del paleolític corresponen a una població de caçadors.
- A l'edat dels metalls no es feien servir els utensilis de ceràmica.
- Al neolític, els éssers humans ja creaven obres artístiques.

20. Llegeix el text i fes les activitats següents:

- En quina posició es troba l'esquelet?

.....

.....

- Quins objectes componen l'aixovar funerari?
Marca'ls amb una creu (X):

☐ sílex	☐ tisores	☐ asta
☐ ceràmica	☐ fletxa	☐ destreal

- Per què es col·locaven a la tomba aquests objectes?

.....

.....

Un entrenament del paleolític

Els *Homo sapiens* van començar a sepulturar els morts fa uns 80.000 anys.

Els enterraments podien ser individuals o col·lectius. Tots seguien unes pautes determinades, com la posició de l'esquelet o l'orientació del crani. Això indica la possible existència de ritus funeraris.

Juntament amb el difunt es dipositaven alguns objectes que es coneixen com a aixovar funerari: instruments de sílex, ornaments, etc.

Tot això reflecteix una preocupació pel que passava després de la mort i una possible creença en l'existència d'una vida després de la mort.

Com es construïen els megàlits?

Des de l'any 5000, els europeus van començar a construir uns monuments amb grans lloses de pedra, que es denominen megàlits.

Els megàlits encara amaguen secrets, que els arqueòlegs no han acabat de desxifrar: com era possible transportar i aixecar aquelles immenses lloses de pedra que podien arribar a pesar moltes tones? Quina important funció els atorgaven per dedicar-los tant d'esforç?

Les construccions indiquen que aquests éssers humans eren capaços d'organitzar-se i desenvolupar sistemes de construcció complexos i que posseïen algun tipus de creences espirituals.

▼ Dolmen recobert per un túmul de pedres, conegut com la *Table des Marchands*, a Locmariaquer, França.

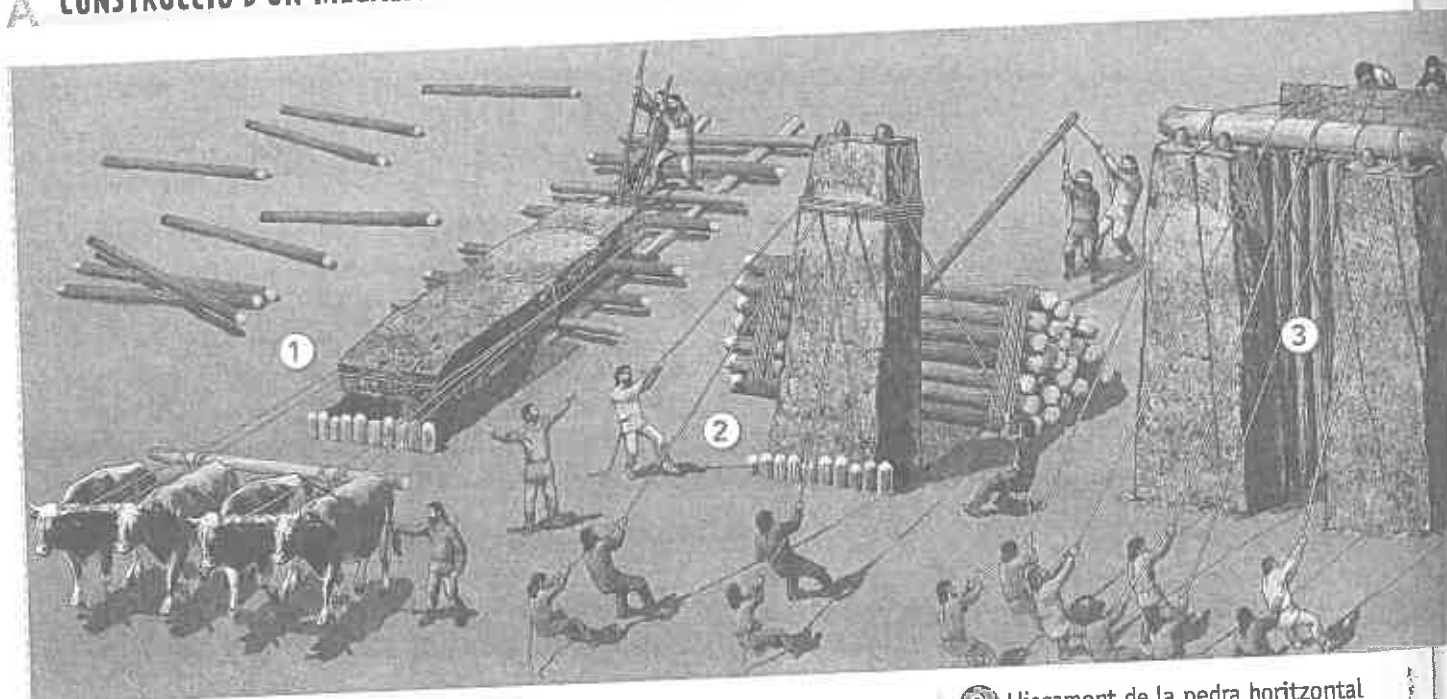
@ Amplia a la xarxa...

Per saber-ne més sobre el megalitisme, entra a: www.tiching.com/726258

Dolmen de La Varde, a Guernsey, Regne Unit.

A CONSTRUCCIÓ D'UN MEGÀLIT

1 Trasllet de la pedra amb troncs i cordes.

2 Alçat de la pedra mitjançant una rampa i encaix amb una palanca al forat del terra.

3 Lliscament de la pedra horitzontal i col·locació de la llinda superior.

• Per construir un megàlit, compost per grans lloses molt pesades, els humans disposaven tan sols d'eines rudimentàries de pedra i de metall, troncs i cordes i un bon coneixement del pla inclinat (rampa) i la palanca. Era una tasca complexa.

• Això només ho podien dur a terme tribus molt organitzades on hi hagués un grup de persones que manés i organitzés la feina. També hi devia participar un altre grup que estigués disposat (per obligació o lliurement, no ho sabem) a fer aquests durs treballs.

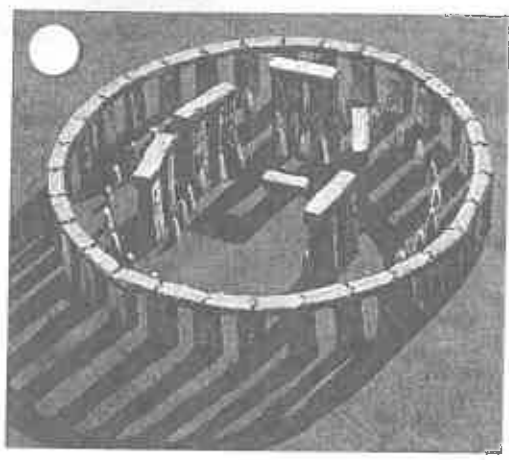
21. Observa les imatges i llegeix les definicions següents. Després, relaciona les imatges amb el text de cada megàlit i escriu a continuació alguna característica de cadascun:

1 Cromlec
Està format per un conjunt de pedres verticals i lloses horitzontals disposades en forma de circ.
La seva funció podria estar relacionada amb algun culte agrari o solar.

2 Menhir
És una gran pedra clavada verticalment sobre el terra.
Es creu que els menhirs podien ser commemoratius o una marca territorial.

3 Dolmen
Sota el nom de **dolmen** s'agrupa una gran diversitat de monuments caracteritzats per tenir una cambra formada per grans pedres verticals que sostenen unes lloses que el cobreixen.
Alguns tenen una **única cambra**, i d'altres, un **corredor** que desemboca a una altra cambra.
També n'hi ha que tenen una **galeria coberta** amb pedres planes.
És possible que tots estiguessin coberts i protegits per monticles de pedres i sorra.

- menhir →
- dolmen →
- cromlec →

22. Fixa't en la imatge que mostra la construcció d'un megàlit i contesta:

- D'on prové la força necessària?
- Quines diferents tècniques s'utilitzaven a més de la força bruta?
- Per què s'utilitzaven els troncs?

Art i màgia

A final del Paleolític, els homes i les dones van començar a mostrar sensibilitat artística i van crear les primeres mostres d'art, que es coneixen com a **art rupestre** (de les coves).

A les parets de les coves van realitzar múltiples pintures (art parietal). També van esculpir i van gravar objectes de pedra, os i asta (**art moble**).

En general, els investigadors creuen que ho feien tant per desig de bellesa com per expressar l'esperança d'una bona caça, agrair una caça abundant o una gestació sana i fructífera.

A L'ART MOBLE

- L'art moble està constituït per un conjunt de trossos de pissarra o calcita, amb animals gravats o pintats, propulsors decorats i penjolls d'ossos o marfil.
- S'han trobat també petites figures conegudes com a Venus paleolítiques, elaborades amb pedra, os o asta.
- Representen dones de rostre imprecís i amb una gran exageració de les parts del cos relacionades amb la maternitat (cuixes, maluc i pit). Es creu que formaven part d'un culte a la fecunditat.

Cap de cavall gravat sobre os.

Venus de Willendorf (Àustria).

Interpretacions de la pintura rupestre

Màgia de caça. Ritual màgic. Es representaven els animals que desitjaven caçar.

Santuaris. Les pintures es trobaven a santuaris on es feien les cerimònies rituals.

Culte a la fertilitat. Alguns signes geomètrics poden relacionar-se amb la reproducció i el culte a la fertilitat.

B LES PINTURES DE LES COVES

- La majoria de les pintures rupestres es troben a l'interior de coves i en abrics de les roques. Les més antigues són de fa uns 30 000 anys.

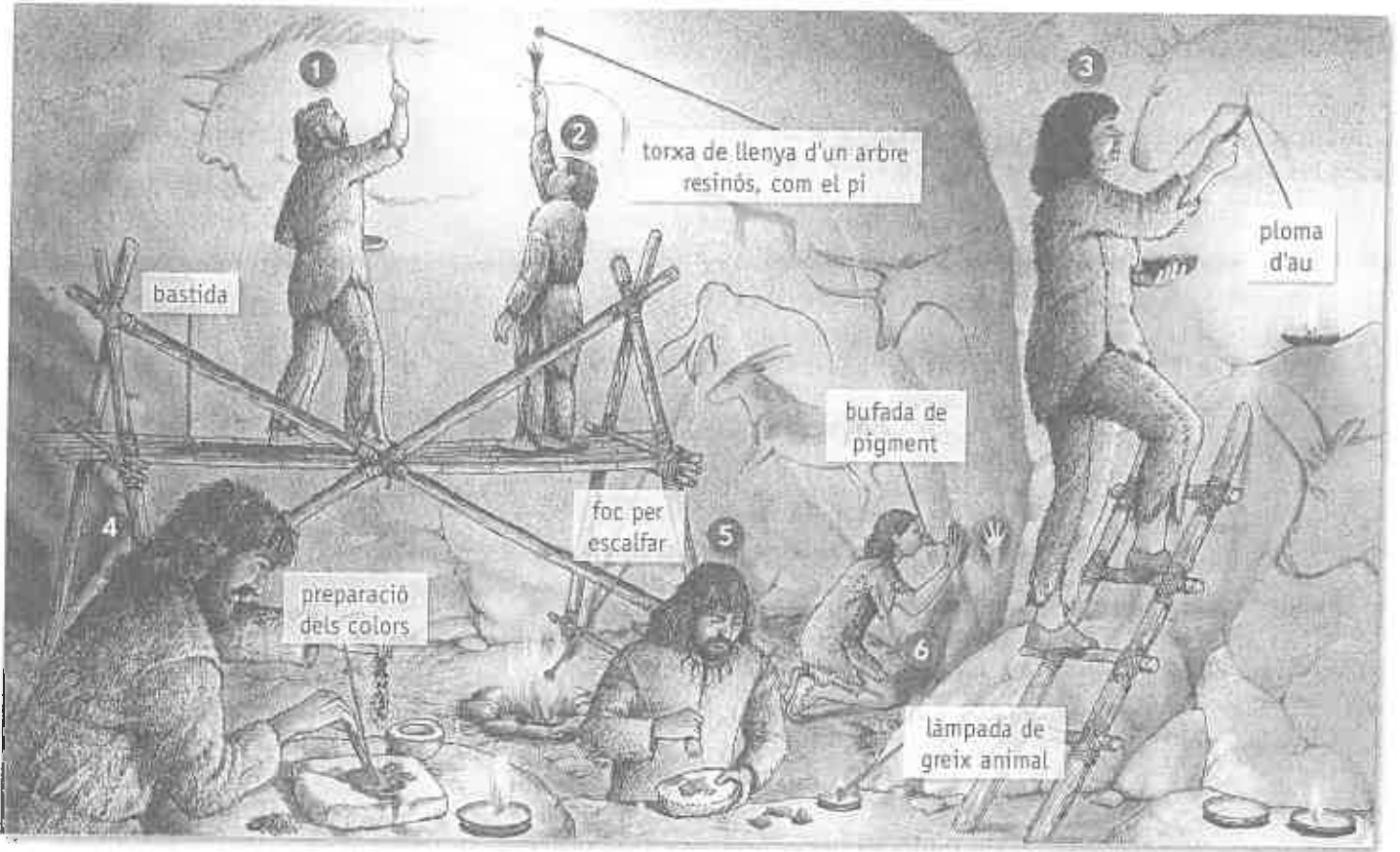
Pintura de la cova de Lascaux, a França.

- Representen animals, com bisons, cavalls, cérvols, mamuts o rinoceronts, amb molts detalls. Tot i que més aviat escassos, també hi ha perfils de mans i estranys símbols geomètrics.
- Els colors més utilitzats són el vermell, l'ocre i el negre. Sovint, la figura està contornejada amb un traç negre.
- Les pintures més tardanes, de fa uns 10 000 anys, representen escenes de caça o de la vida quotidiana. Hi apareix la figura humana. Són més esquemàtiques i acostumen a ser d'un sol color.

Pintura amb figures humanes i animals que representa una dansa ritual. Cova del Cogul, Lleida, 6000 a.C.

Com pintaven les coves?

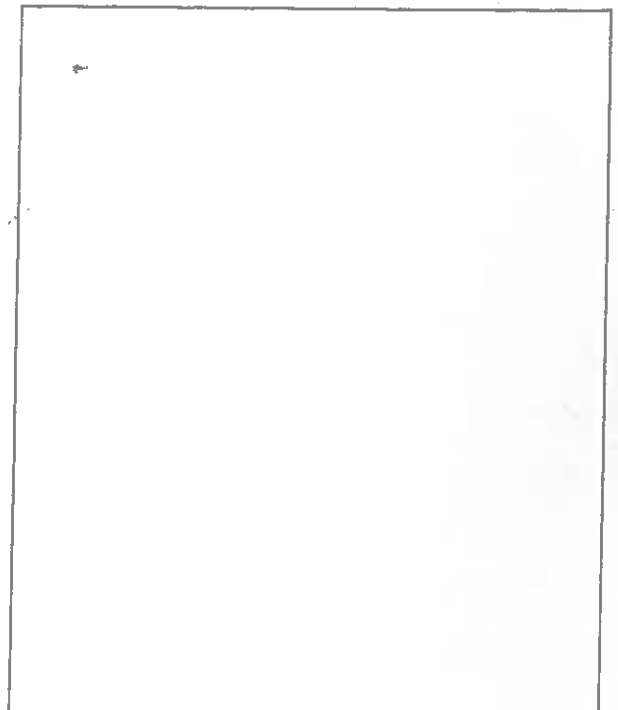
23. Observa la imatge i fes les activitats:

– Quins objectes eren necessaris per pintar les coves?

.....

– Indica què està fent cadascun dels personatges:

- ①
- ②
- ③
- ④
- ⑤
- ⑥

24. Fixa't en les imatges de les pintures paleolítiques i elabora'n una al requadre blanc:

Tingues present: els colors (un o diversos), les figures representades (humanes o animals), l'estil (naturalista, esquemàtic) i el tema (la caça, la fertilitat, la fortalesa humana).

La prehistòria a la península Ibèrica i Catalunya

La península Ibèrica està poblada des de fa més de 800 000 anys.

A Catalunya, com a la resta del territori peninsular, trobem jaciments de totes les etapes de la prehistòria, que mostren l'evolució i el desenvolupament de les formes de vida de les comunitats prehistòriques.

Reconstrucció
del noi de
la Gran Dolina.

A EL PALEOLÍTIC

- Les restes dels primers pobladors de la península arribats de l'Àfrica s'han trobat al jaciment de la Gran Dolina, a la serralada d'Atapuerca (Burgos). Constitueixen una espècie coneguda com a *Homo antecessor*.
- A la península Ibèrica es troben pintures de dos estils diferents:
 - A la zona **cantàbrica** (a partir del 30 000 a.C.) hi ha representacions d'animals pintats amb colors vius. Destaca especialment la cova d'Altamira (Cantàbria).
 - A l'àrea **mediterrània** (a partir del 6 000 a.C.) apareixen escenes que solen representar la caça o la recol·lecció, pintades d'un sol color.
- A Catalunya, el conjunt de pintures més important es troba a la serra de la Pietat, a Ulldecona (Montsià), on hi ha representades escenes que mostren escenes de caça, activitat molt important perquè així aconseguien aliments.

Bisó que es troba a la cova d'Altamira (Cantàbria).

B EL NEOLÍTIC

- Cap a l'any 6 000 a.C. van arribar al llevant peninsular pobles de la Mediterrània oriental que van entrar en contacte amb les poblacions autòctones. És el principi del neolític.
- A l'actual Catalunya van sorgir les primeres comunitats que van practicar l'**agricultura** i la **ramaderia**. Elaboraven una **ceràmica** anomenada **cardial**, decorada amb incisions fetes amb petxines. També van construir **poblats** com el de la Bòbila Madurell (Vallès Occidental).
- A Can Tintorer, a Gavà (Baix Llobregat), els pobladors neolítics hi van excavar unes **mines** subterrànies en galeria, les més antigues d'Europa.

@ Amplia a la xarxa...

Per saber-ne més sobre el jaciment de les mines de Gavà, entra a: www.tiching.com/726259

C L'EDAT DELS METALLS

- Amb la difusió dels metalls van aparèixer poblats fortificats, la ceràmica del vas campaniforme i el megalitisme.
- A Catalunya, els primers poblats de pedra pertanyen a l'edat del bronze, com el de Genó, a Aitona (Segrià), i a l'edat del ferro, com el dels Vilars d'Arbeca (Garrigues).
- A la península destaquen el poblats de Los Millares i el d'El Argar, ambdós a l'actual província d'Almeria.
- Els megàlits més abundants a Catalunya són les galeries cobertes i els dòlmens. Destaquen els de l'Empordà i les Gavarres.

25. Amb les dades de la taula, relaciona cada etapa amb la seva data corresponent, segons es va desenvolupar a la península Ibèrica:

edat del bronze •	• 3000-1700 a.C
paleolític •	• I mil·lenni a.C.
edat del ferro •	• 800 000-8000 a.C.
neolític •	• 1700-1000 a.C.
edat del coure •	• 8000-3000 a.C.

- Ordre cronològic
(de més a menys antic)
1. paleolític	4. edat del bronze
2. neolític	5. edat del ferro
3. edat del coure	

26. Identifica el contingut de cada imatge i indica a quin període pertany:

paleolític • neolític • edat dels metalls

Escena de caça de l'abric d'Ulldes-còria (Montsià).

Ceràmica cardial.

Galeria coberta a La Cova d'en Daina, a Romanya de la Selva (Girona).

27. Completa les següents frases:

– A la península Ibèrica, les dues zones principals on trobem pintures rupestres paleolítiques són la zona i la zona

– Les mines subterrànies de Can Tintorer, excavades en el període, són les més antigues d'.....

– Els megàlits més abundants a Catalunya són els i les

À les mines de Can Tintorer s'hi han trobat més de 70 pous. D'aquí n'obtenien variscita i lidita per elaborar estris, ornaments i ocre per tenyir pells. Els miners utilitzaven pics de banya o de pedra emmanegats.

1 Treballa amb mapes. Jaciments prehistòrics a Catalunya

28. Observa el mapa dels jaciments prehistòrics de Catalunya i contesta les preguntes:

– Els jaciments prehistòrics es situen en una zona determinada del territori català? On?

.....

– Esmenta un jaciment de cada etapa de la prehistòria:

- paleolític:
- neolític:
- edat dels metalls:

– De quina etapa són els jaciments de Llavorsí i del sud de Catalunya?

.....

– ESCRIU el nom de tres megàlits:

.....

Els jaciments prehistòrics a Catalunya

2 Analitza una taula. La domesticació dels animals

29. A partir de l'observació del comportament dels animals, l'ésser humà va aprendre a domesticar-los. Observa la taula sobre la domesticació dels animals:

– Quines dades ens ofereix cada animal?

.....

– ¿Quina etapa de la prehistòria comença aproximadament amb l'inici d'aquest procés?

.....

– Quin és l'animal domèstic més antic?

– Quins animals es van domesticar a Egipte?

animal	any a.C.	lloc	animal	any a.C.	lloc
ovella	8 500	Iraq	ase	3 000	Egipte
gos	8 400	Estats Units	camell	3 000	Sud de Rússia
porc	7 000	Turquia	cavall	3 000	Ucraïna
vaca	6 500	Turquia i Grècia	gallina	2 000	Pakistan
cuc de seda	3 500	Xina	gat	1 600	Egipte

3 Identifica uns objectes. Utensilis i eines

30. Escriu a les pautes el nom de cadascun dels objectes següents i el període al qual pertanyen:

Diagram showing various prehistoric tools with empty boxes for identification and period:

- Sickle: []
- Hammer: []
- Stone axe head: []
- Spearhead: []
- Knife: []
- Bone arrowhead: []
- Stone ring: []
- Stone hammer head: []

Síntesi. La prehistòria

31. Contesta breument:

- Què és el paleolític?
.....
.....
- Per què el neolític va ser una revolució?
.....
.....
- Què és l'edat dels metalls?
.....
.....
- Quan van aparèixer els primers pobladors a Catalunya?
.....
.....

32. Defineix els següents conceptes clau:

- Hominització:
- Bifaç:
- Sedentarisme:
- Art mòble:
- Pintura rupestre:

10

LES PRIMERES CIVILITZACIONS: MESOPOTÀMIA I EGIPTE

Com es van organitzar els primers estats de l'antiguitat?

- A partir del IV mil·lenni a.C., a la zona del Pròxim Orient coneguda com a Creixent Fèrtil, van sorgir les primeres grans civilitzacions urbanes: Mesopotàmia i Egipte.
- En aquestes terres regades per grans rius (Tigris i Eufrates), l'agricultura va créixer i amb aquesta les ciutats, l'artesania i el comerç.
- La societat es va fer més complexa i van sorgir les primeres formes d'Estat.
- Va ser en aquestes civilitzacions en què es va inventar l'escriptura –que ens permet tenir un coneixement més gran dels pobles del passat–, i es va iniciar el camí de la història.

IV mil·lenni a.C.

3000 a.C.

III mil·lenni a.C.

2000 a.C.

II mil·lenni a.C.

1000 a.C.

I mil·lenni a.C.

Naixement

EGIPTE

Divisió d'Egipte

Unificació de l'Alt i el Baix Egipte

IMPERI ANTIC

Invasions

IMPERI ANTIC

Invasions

IMPERI NOU

Invasions

EPOCA TARDANA
Egipte sota dominació persa

Què en sabem?

1. Observa l'eix cronològic i completa'l:

- Escribeu al lloc corresponent els cinc períodes de la història de Mesopotàmia. Pinta cadascun amb un color diferent.
- Completa les diferents etapes de la història d'Egipte i pinta cadascuna amb un color diferent. Acoloreix amb vermell les invasions.

MESOPOTÀMIA

--	--	--	--	--	--

3 000 a.C.

2000 a.C.

1000 a.C.

J.C.

EGIPTE

Divisió d'	Unificació de l'					Època tardana		
						Perses	Grecs	Romans

2. Saps quin nom reben les construccions que mostra la imatge? A quina civilització pertanyen?

3. Saps quina funció complien en aquesta civilització?

4. Fixa't en el mapa:

- Pinta de color taronja la zona on van sorgir les primeres civilitzacions urbanes.
- Per què es coneix la zona assenyalada com a *Creixent Fèrtil*?

Per què les primeres civilitzacions van sorgir

A partir del IV mil·lenni a.C., el control dels rius Tigris i Eufrates, a Mesopotàmia, i del Nil, a Egipte, va permetre augmentar la quantitat de terres de conreu. Així es va augmentar la població i el comerç.

La necessitat de mesurar els camps i anotar els comptes dels intercanvis comercials va estimular el desenvolupament del càlcul i de l'escriptura.

L'escriptura es va desenvolupar alhora a totes dues civilitzacions, però amb signes molt diferents. Amb l'escriptura s'inicia el període històric, l'antiguitat.

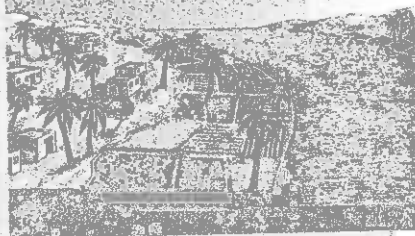
► Escriba.

A EL CONTROL DE LES AIGÜES I EL CREIXEMENT AGRÍCOLA

- A Egipte i Mesopotàmia, la pluja era escassa i es repartia de forma irregular durant l'any, per la qual cosa el desenvolupament de l'agricultura depenia de l'aprofitament de l'aigua dels rius.

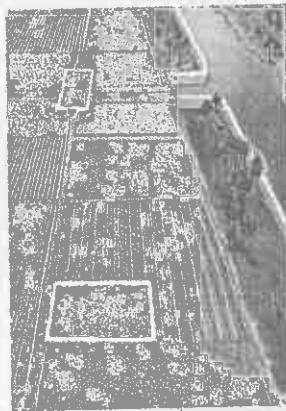
A Egipte, el Nil tenia una gran crescuda anual que inundava les ribes. Quan l'aigua retrocedia, les riberes del riu quedaven cobertes d'un llot molt fèrtil, on se sembraven els conreus.

Perquè les crescudes del riu no fossin una simple inundació, es van anar construint canals i dics (murs per contenir l'aigua).

A Mesopotàmia, l'aigua necessària per al reg dels camps es distribuïa a través de canals. N'hi havia d'altres més petits anomenats sèquies.

Per regular la quantitat d'aigua que portaven els canals i les sèquies, es van construir unes portes anomenades res-closes.

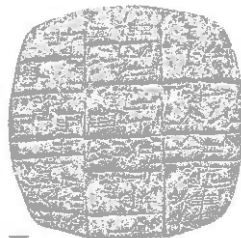
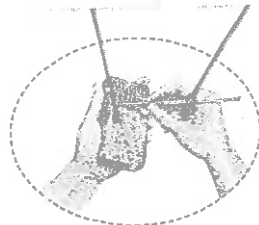

B EL SORGIMENT DE L'ESCRITURA

- A Mesopotàmia, es va desenvolupar l'escriptura cuneïforme. Consistia en diferents signes que equivalien a una síl·laba.
- Es realitzava fent incisions amb un punxó sobre una taula d'argila humida, que es deixava assecar al sol per endurir-la.

taula
d'argila
humida

punxó
en forma
de falca

▼ Taula mesopotàmica amb escriptura cuneïforme, III mil·lenni a.C.

- Els egipcis van crear l'escriptura jeroglífica, en la qual els dibuixos, o pictogrames, representaven sons, paraules i idees. S'esculpia sobre pedra o es pintava a les parets.
- Els escribes eren els únics que dominaven la complexa escriptura jeroglífica.
- Una forma més simplificada era l'escriptura hieràtica, que s'usava sobre paper, tela o fusta.

▼ Escriptur jeroglífica

@ Amplia a la xarxa...

Per saber-ne més sobre l'escriptura jeroglífica, entra a: www.tiching.com/726814

a la riba dels grans rius?

5. El mapa ens mostra on van créixer les primeres civilitzacions urbanes (Creixent Fèrtil). Observa'l i contesta les següents preguntes:

– Quins mars, golfs i rius rodejaven o formaven part de les primeres civilitzacions?

.....

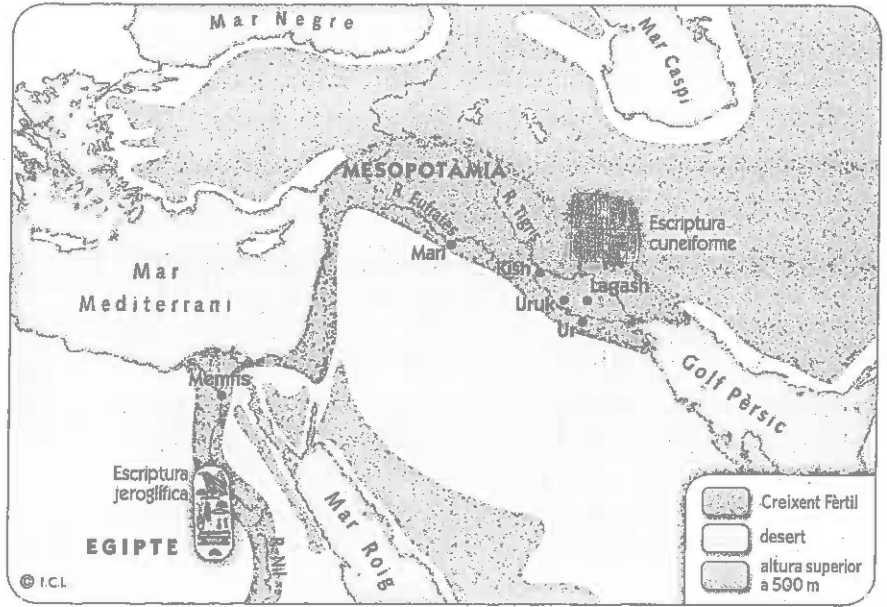
.....

.....

.....

.....

Les primeres civilitzacions urbanes

– De quin tipus de terreny està rodejat el Creixent Fèrtil?

.....

.....

6. Ordena amb nombres les fases del cicle agrícola del Nil:

7. Completa la taula sobre l'escriptura a les primeres civilitzacions:

	cuneïforme	jeroglífica
origen
tècnica
superfície

Mesopotàmia, la terra entre dos rius

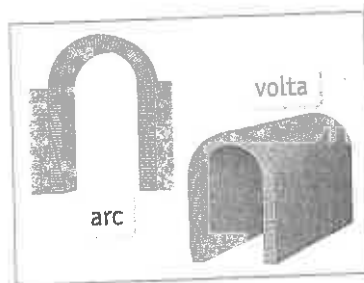
- Una de les primeres civilitzacions va néixer a Sumer, entre els rius Eufrates i Tigris, cap a l'any 3500 a.C.
- Allà es van formar importants **ciutats Estat**. Aquestes ciutats tenien el poder i controlaven un conjunt de pobles, l'aigua i les terres de conreu. Estaven governades per **reis**.
- Aquestes ciutats Estat s'organitzaven al voltant d'un palau reial i un temple, o **ziggurat**, dedicat al déu protector de la ciutat.
- Els reis tenien poder polític, militar i religiós. Per això s'ajudaven de **sacerdots**, que cuidaven els temples; de **funcionaris**, que controlaven les collites, el comerç i els impostos; i de l'**exèrcit**, ja que les guerres eren freqüents.
- A final del III mil·lenni a.C., algunes ciutats es van imposar sobre la resta:
 - Primer es va crear el regne d'**Accad** (2335 a.C.).
 - Més endavant, el regne d'**Ur** (2110 a.C.).
 - Posteriorment (1800 a.C.), **Babilònia** va conquerir tot el territori i va fundar un imperi.
 - Més tard (1300 a.C.), els **assiris** van crear en aquesta mateixa zona un imperi encara més gran, que anava des del golf Pèrsic fins al Mediterrani. La seva capital era **Nínive**.

▶ Gudea, sobirà de la ciutat de Lagash, 2120 a.C.

◀ Codi d'Hammurabi. Durant l'època d'Hammurabi, rei de Babilònia (1750 a.C.), es va redactar el primer codi de lleis conegut. Es conserva gravat en relleu.

▶ A Mesopotàmia es construïa amb rajoles de fang cuit. L'arc i la volta van ser la gran aportació de l'arquitectura mesopotàmica.

8. Quines són les ciutats Estat mesopotàmiques?

.....

.....

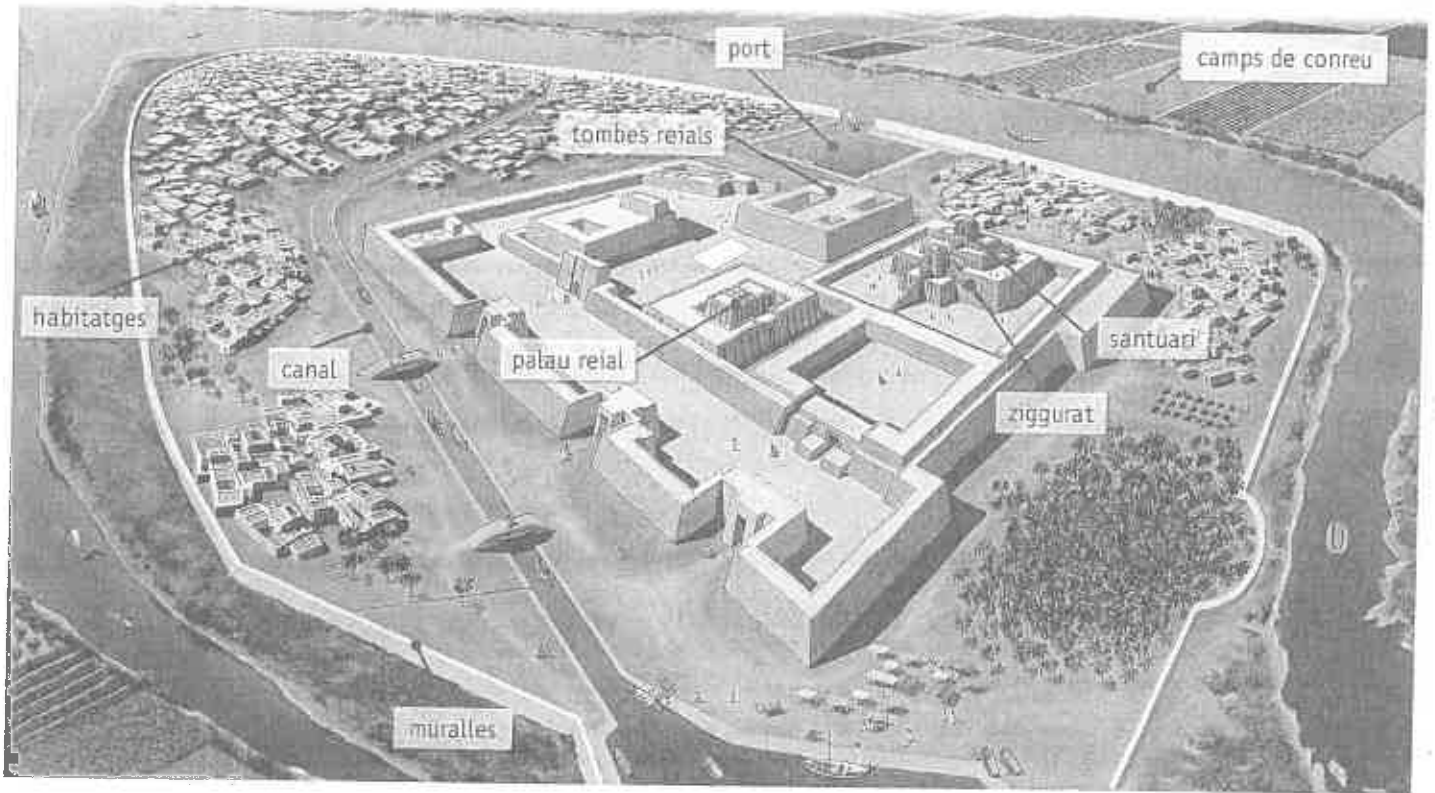
9. Què és un ziggurat?

.....

10. Indica quina funció tenien els col·laboradors del rei:

- sacerdots:
- funcionaris:
- soldats:

Com era la ciutat d'Ur?

11. Imagina que ets un escriba del monarca d'Ur, que espera la visita del rei d'una ciutat veïna. A partir del dibuix, redacta un text breu en el qual expliquis com és la ciutat d'Ur i els llocs que pot visitar durant la seva estada:

.....

.....

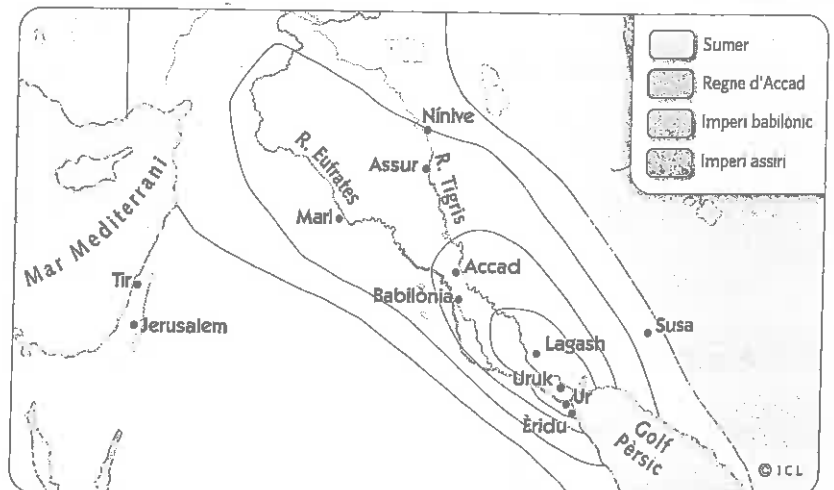
.....

.....

12. Observa amb atenció el mapa i fes les següents activitats:

- Ressegueix amb una línia fina blava els rius Tigris i Eufrates.
- Acoloreix els diferents regnes segons la llegenda.
- Subratlla dues ciutats que van arribar a ser importants.
- Amb quin mar limita l'imperi assiri?

Ciutats i imperis de Mesopotàmia

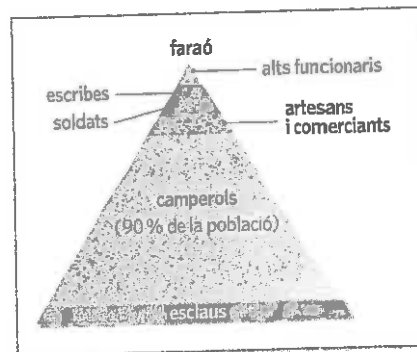
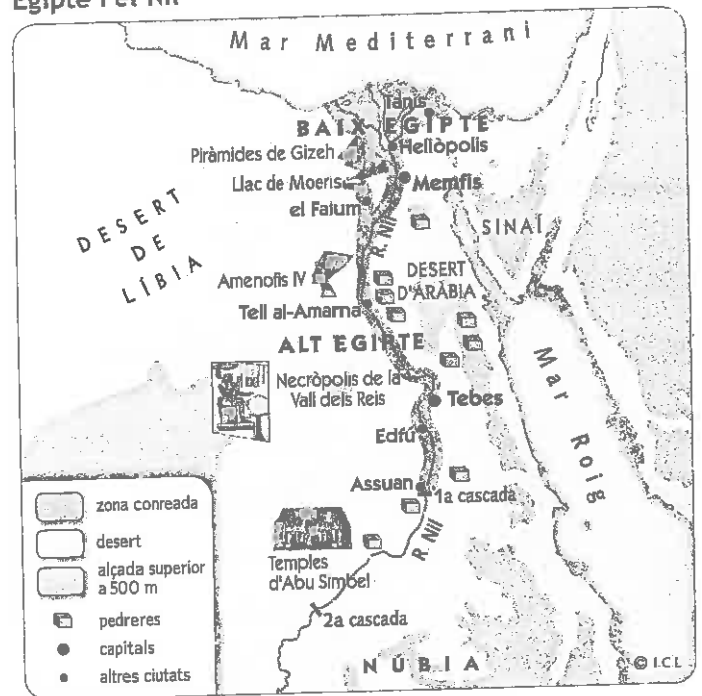
3 L'Egipte dels faraons

- Egipte és un ampli desert travessat per un gran riu, el Nil. Es distingeixen dues regions: el Baix Egipte, una extensa vall al delta, i l'Alt Egipte, una zona àrida on només és possible la vida a l'estreta franja inundada pel riu.
- Al llarg del V mil·lenni a.C., les tribus que vivien disperses per tot el territori es van concentrar a les ribes del Nil. Cap al 3000 a.C., el rei Narmer va aconseguir unificar les tribus i es va coronar faraó.

A partir d'aleshores, Egipte va ser governat per dinasties de faraons durant més de 2500 anys.

- El faraó tenia un poder absolut i governava en nom dels déus. Algunes dones, com Nefertiti, van aconseguir convertir-se també en faraones.
- Per governar, el faraó necessitava servidors fidels: cada província tenia un governador que disposava d'un ampli cos de funcionaris, escribes, sacerdots i soldats.
- Els caps de l'exèrcit, alts funcionaris, nobles i sacerdots constituïen els grups privilegiats, que posseïen la major part de la terra.
Per sota se situaven els pagesos, artesans i comerciants. També hi havia un nombre reduït d'esclaus, la majoria perquè havien estat capturats en guerres o eren persones endeutades.

Egipte i el Nil

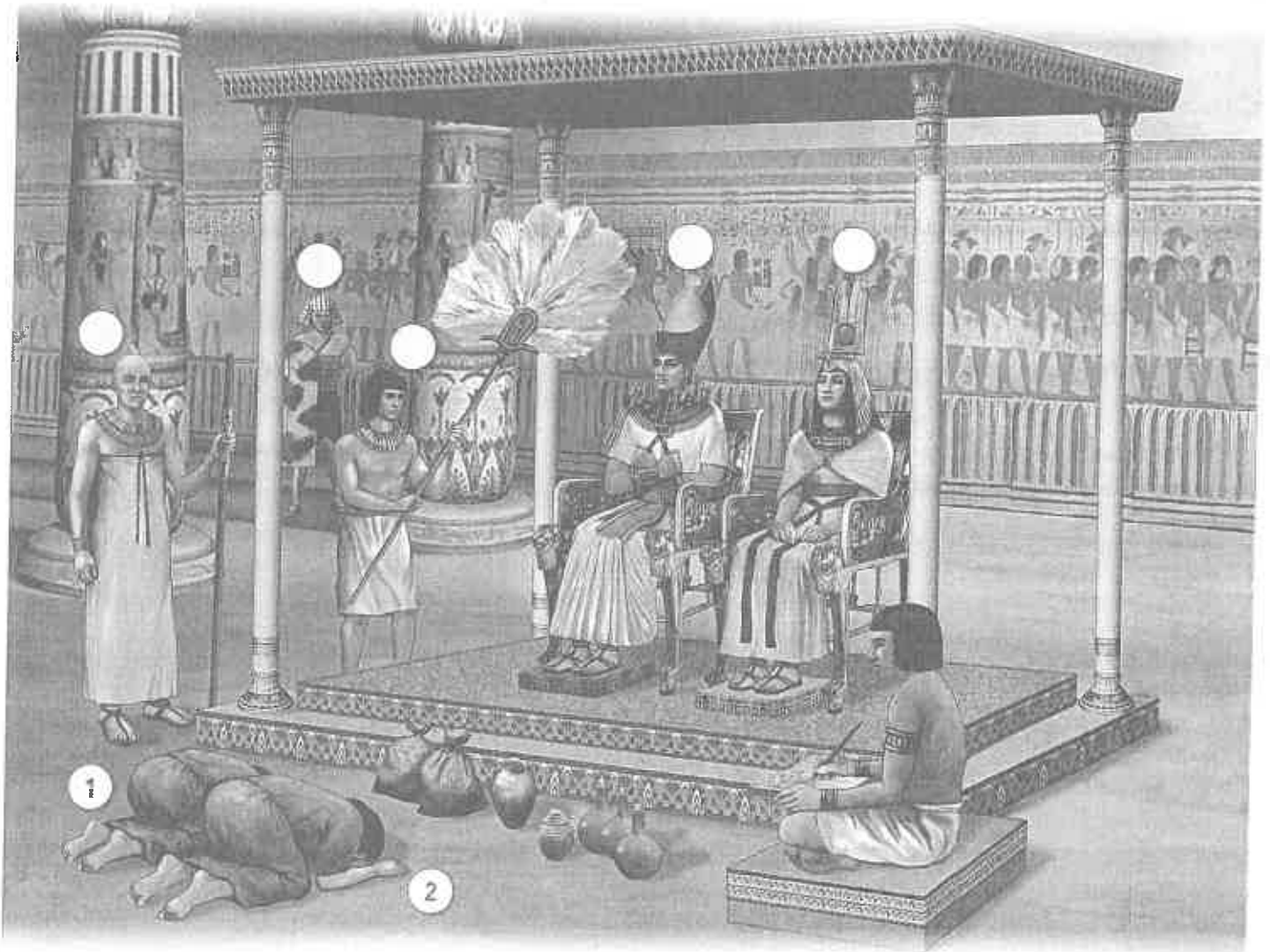

► Piràmide amb la distribució dels diferents grups socials de l'Egipte dels faraons.

13. Fixa't en el mapa d'Egipte i el Nil:

- Com és el medi natural d'Egipte?
- A quina regió es troben les piràmides de Gizeh?
- Anomena dos grans conjunts artístics més i indica on es troben.

Com era la societat egípcia?

14. Observa el dibuix de la societat egípcia i identifica amb un nombre la figura que representa cada classe social seguint els exemples:

1 pagès	2 artesà	3 soldat	4 faraó
5 sacerdot	6 escriba	7 faraona	8 servent

15. Quins eren els grups privilegiats?

.....

16. Escribeu al costat de cada frase la classe social a què es refereix:

– Eren lliures, però treballaven unes terres que pertanyien al faraó:

– Coneixien el càlcul i l'escriptura:

– Dirigien els ritus religiosos i practicaven la ciència:

– Feien les seves activitats en petits tallers de les ciutats:

La religió egípcia

- Els egipcis creien en molts déus; eren **politeistes**. Els déus gairebé sempre es representaven amb cos humà i cap d'animal.

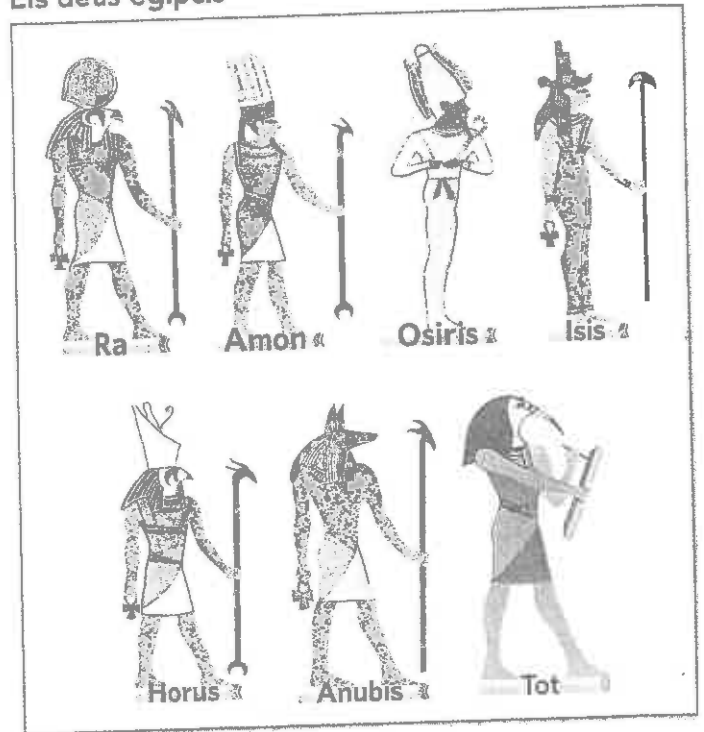
- La divinitat més venerada era **Ra**, déu del Sol, al qual s'associà **Amon**, el déu de la ciutat de Tebes (**Amon-Ra**).

El déu dels morts era **Osiris**, que havia ressuscitat gràcies a les cures de la seva esposa **Isis**, deessa de la fertilitat.

Altres déus importants eren: **Horus**, déu de la guerra; **Anubis**, déu de la momificació; i **Tot**, secretari dels déus i patró dels escribes.

- El benestar de la comunitat depenia de les **divinitats**. Per això, havien divinitzat els animals que els eren més útils: el **cocodril**, que anunciava la crescuda del riu; l'**ibis**, una au que eliminava les serps, i el **xacal**, que mantenia la ribera del riu neta de caronya.

Els déus egipcis

Les creences funeràries

- Per als egipcis, els éssers humans estaven formats per un cos i una ànima (**ka**). Quan el cos moria, el ka accedia a la vida d'ultratomba al regne d'Osiris.
- Per ser acceptat al regne dels morts, el cos havia de ser momificat, seguir un sofisticat ritual i presentar-se davant del Tribunal d'Osiris, guiat pel déu Anubis.
- En aquest trànsit, es col·locava a la tomba del difunt un exemplar del *Llibre dels morts*, que ajudava a superar el judici davant del Tribunal dels déus.

Estela funerària, final del III mil·lenni a.C.

17. Què és una religió politeïsta?

18. Relaciona cada déu amb l'àmbit que el caracteritza:

1 Osiris

2 Anubis

3 Ra

4 Horus

5 Tot

6 Isis

déu dels morts

déu del Sol

déu de la momificació

deessa de la fertilitat

secretari dels déus

déu de la guerra

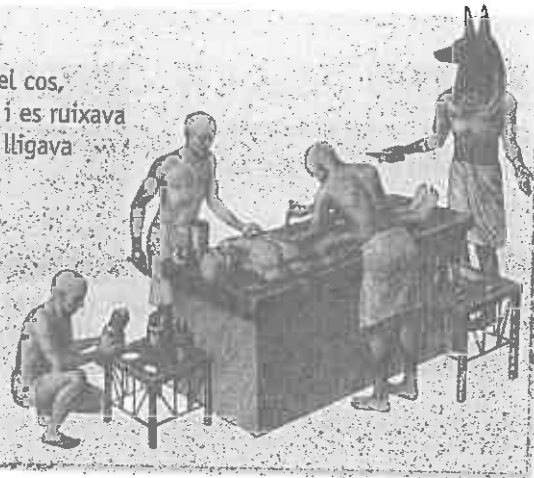
Com s'accedia a la vida d'ultratomba?

1. La momificació

Es netejava l'interior del cos, s'introduïen serradures i es ruixava amb olis. Finalment es lligava amb benes.

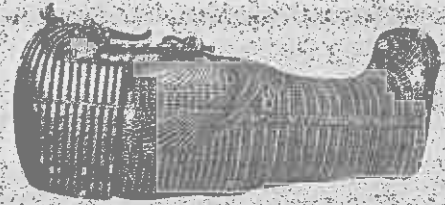
2. Els canopis

Algunes de les vísceres del difunt, un cop embalsamades, es guardaven a uns vasos, els canopis.

3. El sarcòfag

El rostre del difunt es cobria amb una màscara. Després, la mòmia es dipositava en un sarcòfag amb forma humana juntament amb un exemplar del *Llibre dels morts*.

4. El trasllat a la tomba

Després dels funerals, es traslladava el sarcòfag en una barca funerària fins a la tomba, que havia de quedar ben segellada.

5. L'aixovar funerari

A l'interior de les tombes s'hi col·locaven les ofrenes, com aliments o mobiliari i petites estàtues que representaven els servidors (*ushebtis*).

6. El judici d'Osiris

Osiris sotmetia el difunt a un judici davant del Tribunal dels Morts. Si el superava, el difunt entrava al seu regne; si fracassava, era devorat per un animal.

19. Explica de forma resumida els diferents passos del camí cap a la vida d'ultratomba:

.....

.....

.....

.....

20. Escull un déu egipci i dibuixa'l al requadre. Després, a les pautes, escriu-ne el nom i fes-ne una descripció:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

On s'amaga el déu del temple?

Els temples es consideraven el lloc on els déus residien a la Terra.

Els sacerdots eren els encarregats d'honorar els déus, preservar el temple i administrar les terres que els pertanyien. Eren els responsables del culte i, juntament amb el faraó, els únics que podien veure els déus i comunicar-s'hi.

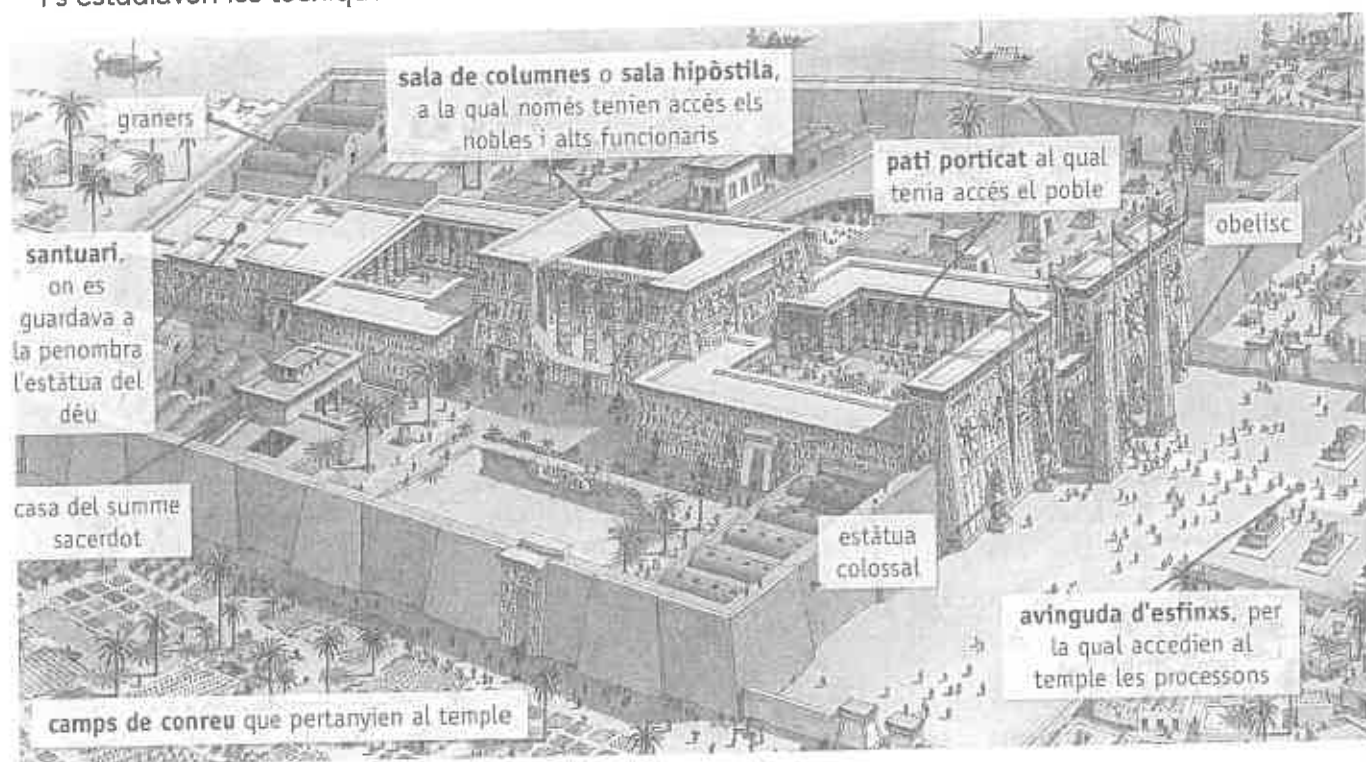
Per honorar les divinitats, els fidels celebraven processons i cerimònies als temples. Però els fidels només podien accedir a determinades parts, ja que la imatge del déu es mantenia sempre oculta a les seves mirades.

Restes del gran temple de Karnak (Egipte), II mil·lenni a.C.

A EL TEMPLE, RESIDÈNCIA DELS DÉUS

- El temple era un recinte sagrat però també un lloc de coneixement, on es realitzaven observacions astronòmiques i càlculs matemàtics, s'establia el calendari i s'estudiaven les tècniques constructives i hidràuliques.

B ARQUITECTURA, PINTURA I ESCULTURA EGÍPCIA

- L'arquitectura egípcia es construïa amb pedra. No feia servir l'arc ni la volta, sinó enormes columnes per sostenir les cobertes.
- Per decorar els edificis es gravaven relleus i es pintaven escenes als murs. També s'omplien d'escultures de grans dimensions.
- Les pintures representen figures planes, sense perspectiva ni profunditat. Es mostren escenes religioses i representacions de la via quotidiana amb gran detall.

21. Què representaven els temples per als egipcis?

.....
.....

22. Quins eren els encarregats dels temples i hi habitaven? Indica quines eren les seves funcions:

.....
.....
.....
.....

Entrada al temple de Ramsès II, amb les seves estàtues colossals, 1279 a.C.

23. Indica amb una S (SÍ) o una N (NO) segons si tenien accés o no als déus:

- faraó nobles poble sacerdots

24. Observa el dibuix del temple. Indica de forma ordenada els espais pels quals s'ha de passar des de l'entrada fins a arribar al santuari:

.....
.....

25. Observa les imatges d'aquestes dues pàgines i assenyala amb una V les afirmacions que siguin veritables:

- El poble no tenia accés al pati porticat.
- A l'entrada del temple hi havia unes estàtues de grans dimensions.
- El temple estava protegit per una muralla.
- Les columnes de la sala hipòstila no estaven decorades.
- La casa del summe sacerdot es trobava a fora del temple.
- A les pintures, les figures humanes són planes i sempre estan de perfil.
- El santuari es trobava a un lloc de difícil accés.

Sala hipòstila del temple de Karnak, a Luxor.

Tombes per a la immortalitat

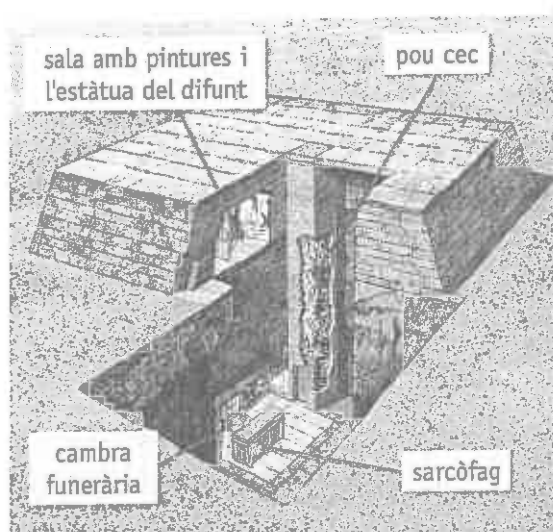
Les grans construccions egípcies van ser els temples i les tombes, totes dues de dimensions colossals. Simbolitzaven el poder dels déus i faraons davant el poble.

Els faraons, la seva família i els grups socials privilegiats van fer aixecar tombes per protegir l'etern repòs de la seva mòmia. Els més pobres es feien enterrar sota la sorra del desert.

A les parets de les tombes es pintaven escenes de la vida quotidiana i del *Llibre dels morts*. A l'aixovar funerari s'hi incloïen estàtues de servidors, objectes quotidians i tresors valuosos.

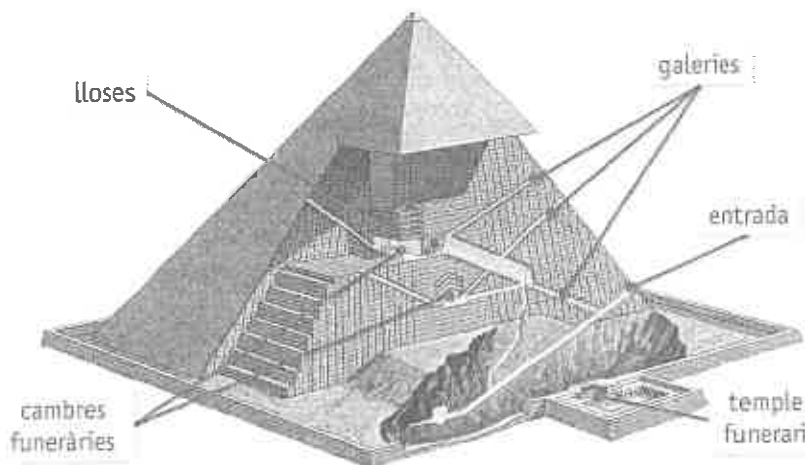
A LA MASTABA

- Les primeres tombes van ser unes senzilles construccions rectangulars i de poca alçària.
- Sota terra, enterrada, amagaven una cambra funerària, on es trobava el sarcòfag.

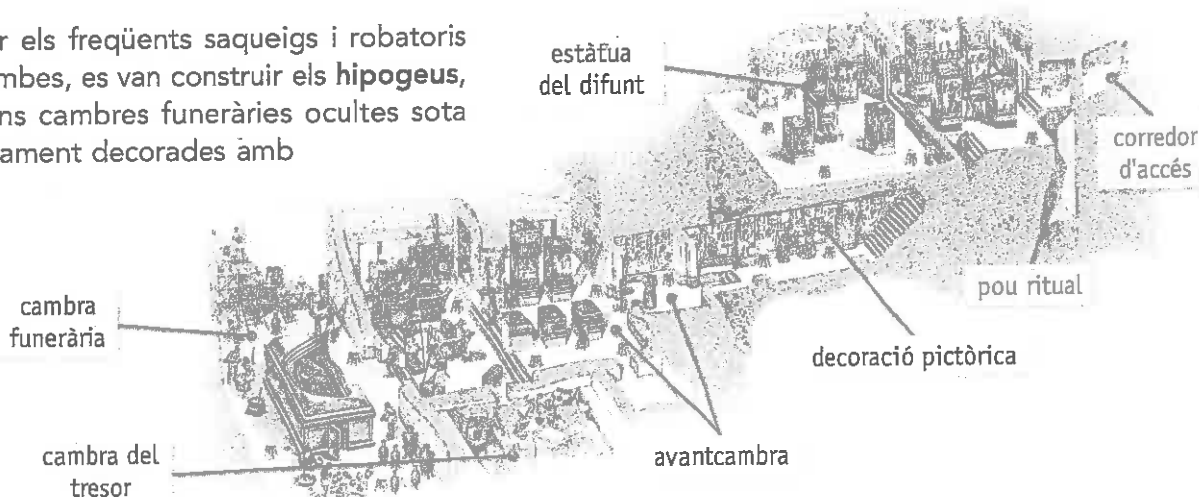
B LA PIRÀMIDE

- La piràmide servia de residència eterna dels faraons. S'hi guardava la mòmia.
- Per impedir el robatori i saqueig de la tomba, l'entrada estava amagada i a l'interior de la piràmide es construïen galeries que conduïen a falses cambres funeràries. Les veritables, plenes de tresors, estaven tapiades per un mur.

C L'HIPOGEU

- Per evitar els freqüents saqueigs i robatoris de les tombes, es van construir els **hipogeus**, unes grans cambres funeràries ocultes sota terra i ricament decorades amb pintures.

26. Per què els temples i les tombes egipcis tenien unes dimensions enormes?

.....

27. Escriu el nom dels tres tipus de tombes, del més complex al més senzill:

.....

.....

.....

28. On es trobava el sarcòfag? Per què es construïen falses cambres?

.....

29. A qui enterraven en aquestes tombes?

.....

30. Marca les afirmacions següents amb una M, una P o una H, segons si es refereixen a mastaba (M), a una piràmide (P) o a un hipogeu (H):

- Són construccions de forma piramidal.
- S'han de recórrer moltes cambres fins a arribar al sarcòfag.
- L'accés a la cambra funerària és un pou cec.
- A l'interior hi ha galeries que condueixen a cambres funeràries falses.
- L'accés a l'interior de la tomba està amagat.
- Les parets estan decorades amb pintures.
- És una construcció senzilla de poca alçària.

31. La imatge mostra l'interior de l'hipogeu de Nefertari, l'esposa del faraó Ramsès II. Describeu el lloc i la seva decoració:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1 Comenta un text. La construcció de les piràmides

Els sacerdots em van explicar que el faraó Kheops va obligar tots els egipcis a treballar per a ell.

Uns s'encarregaven d'extreure de les pedreres d'Aràbia els milions de blocs de pedres que es necessitaven. Uns altres els transportaven fins al riu Nil i els carregaven en barques per traslladar-los al lloc escollit.

Cent mil homes treballaven a la vegada en la seva construcció. La feina era tan dura que calia substituir-los cada tres mesos. Els deu primers anys es va construir el camí d'accés i les cambres subterrànies.

Es van necessitar vint anys més per construir la piràmide. La base és quadrada i està recoberta de pedres polides, perfectament ajustades.

HERÒDOT: *Històries*, segle V a.C. Piràmide de Kheops, 2500 a.C.

32. Qui és l'autor del text?

.....

33. El relat va ser escrit al mateix temps que els fets que descriu? Com ho has sabut?

.....

34. Qui va construir la piràmide de Kheops?

.....

35. D'on provenia la pedra?

.....

36. Quants anys va durar la construcció de la piràmide?

.....

2 Completa una imatge. Els símbols de poder del faraó

37. Omple els requadres amb els termes destacats en negreta, seguint l'exemple:

- corona de l'Alt Egipte
- corona del Baix Egipte
- **fuet** (simbolitza el comandament que amenaça els enemics).
- **ceptre** (representa l'autoritat que guia el poble).
- **barba postissa** (immortalitat).
- **cobra** (representa la deessa Àspid, que protegeix el faraó).

corona de l'Alt Egipte

.....

.....

.....

.....

.....

3 Analitza unes imatges. L'escriptura

38. Observa les imatges i relaciona cadascuna amb un tipus d'escriptura:

- cuneïforme jeroglífica

39. Explica les principals diferències entre les dues escriptures:

.....

40. En quina època va sorgir cadascuna? A quines necessitats va respondre la seva aparició?

.....

Síntesi. Les primeres civilitzacions: Mesopotàmia i Egipte

41. Contesta breument:

– On van sorgir les primeres civilitzacions?

.....

– Qui tenia el poder a Mesopotàmia?

.....

– Qui va governar Egipte durant 2500 anys?

.....

– Com era la religió egípcia?

.....

42. Defineix els conceptes clau següents:

• Ziggurat:

.....

• Cuneïforme:

.....

• Faraó:

• Escriptura jeroglífica:

.....

• Momificació:

.....

• Piràmide:

.....

GRÈCIA, DE POLIS A IMPERI

Els grecs van crear la democràcia?

- La civilització grega va néixer a les costes de la península Balcànica i a les illes del mar Egeu.
- Els grecs s'organitzaven en petites ciutats Estat independents (polis) però compartien una mateixa llengua, religió, cultura i un mateix territori, al qual van denominar Hèl·lade.
- Més endavant, les polis gregues van ser conquerides per Macedònia i unificades sota un mateix regne.
- Un dels seus reis, Alexandre el Gran, va crear l'imperi més gran de l'antiguitat i va estendre la cultura grega (hel·lenisme).

s. VIII - VI a.C.
Fundació de colònies
a la península Ibèrica

495 - 429 a.C.
Pèricles
492 - 449 a.C.
Guerra mèdiques

431 - 404 a.C.
Guerra del
Peloponès

356 - 323 a.C.
Alexandre el Gran

Grans colonitzacions

X a.C. Segle IX a.C. Segle VIII a.C. Segles VII a.C. Segle VI a.C. Segle V a.C. Segle IV a.C. Segle III a.C. Segle II a.C. Segle I a.C.

Supremàcia d'Esparta

Predomini
d'Atenes

Hegemonia de
Macedònia

Regnes hel·lenístics

477 a.C.
Lliga de Delos

331 a.C.
Fundació d'Alexandria

Què en sabem?

1. Fixa't en l'eix cronològic i completa'l:

- Situa les principals etapes de la civilització grega als requadres en blanc de l'eix i pinta cadascuna amb un color diferent.
- Escriu juntament amb les dates els principals esdeveniments de la història de la civilització grega i pinta'ls.

.....				
s. VII-VI a.C.			495-429 a.C.			356-323 a.C.		
.....
Segle IX a.C.	Segle VIII a.C.	Segle VII a.C.	Segle VI a.C.	Segle V a.C.	Segle IV a.C.	Segle III a.C.	Segle II a.C.	Segle I a.C.
.....
477 a.C.				331 a.C.				
.....							

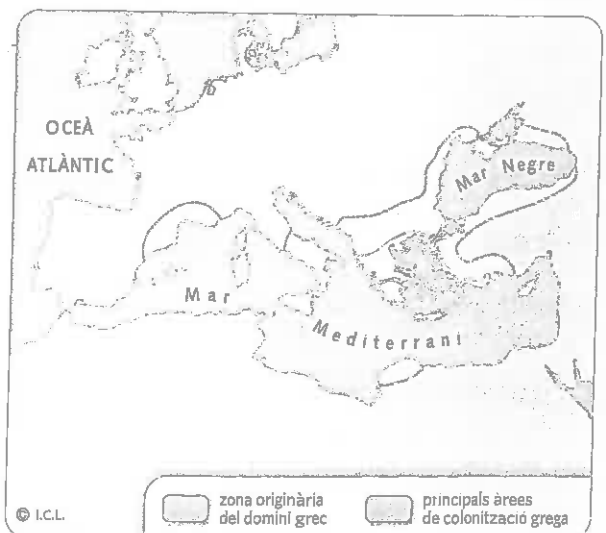
2. Observa el mapa i fes les activitats:

- Pinta les zones segons el color indicat:
 - zona on es van fundar les primeres polis
 - zones on es van fundar les colònies gregues
- En quines zones del Mediterrani es va estendre la civilització grega?

.....

.....

.....

1 PREGUNTA CLAU

Què unia els grecs de l'Hèl·lade?

Els antics grecs eren una mescla de pobles que, des del II mil·lenni a.C., s'havien anant instal·lant a la península Balcànica i les costes d'Àsia Menor.

El món grec estava organitzat en ciutats Estat, les polis, que eren independents entre elles i dominaven el territori que les envoltava. Cadascuna tenia les seves pròpies lleis, la seva forma de govern, el seu exèrcit i la seva moneda. La rivalitat entre elles sovint provocava enfrontaments.

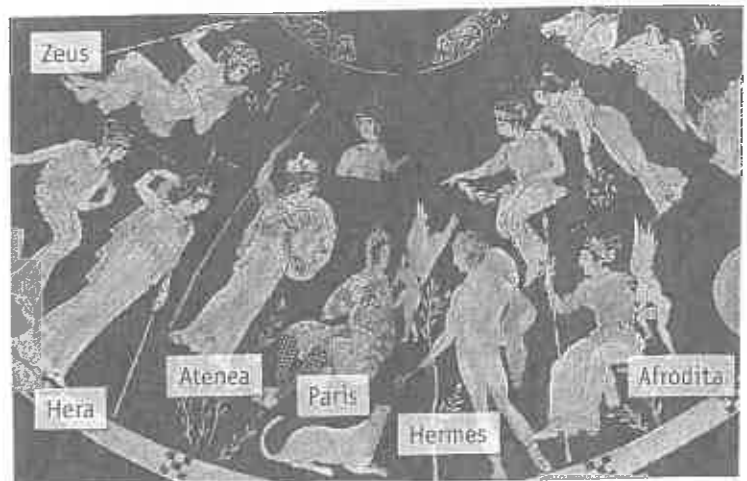
La paraula Hèl·lade significa 'el país dels hel·lens'. Tot i que existia rivalitat entre les polis, tots se sentien en part de l'Hèl·lade.

A UNS ORÍGENS COMUNS

- Les dues cultures més antigues que existien a la zona eren:
 - La **cultura minoica**, a l'illa de Creta. La ciutat més important va ser Cnossos.
 - La **cultura micènica**, al Peloponès, creada pels aqueus. Les ciutats més importants van ser Micenes i Tirint.
- Cap a l'any 1000 a.C., aquestes civilitzacions havien desaparegut.

C UNS MATEIXOS DÉUS I RITUS

- Els grecs eren **politeïstes**: creien en nombrosos déus, que guiaven i ordenaven les seves vides.
- Els déus es representaven amb forma humana i vivien en família al mont Olimp.
- Les aventures fabuloses de déus i herois formen la **mitologia grega**.
- Les **festes panhel·lèniques** eren els actes per honorar els déus i se celebraven a diferents llocs de Grècia, com Delfos o Olímpia.

▼ Ceràmica que representa diversos déus i herois, segle V a.C.

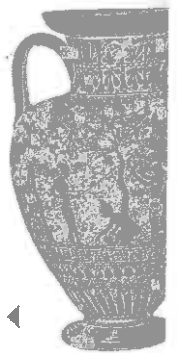
B UNA MATEIXA LLENGUA I CULTURA

- Els grecs parlaven una mateixa llengua i utilitzaven un **alfabet sil·làbic**, amb vocals.
- La **literatura** en llengua grega va ajudar a difondre una cultura que tots els grecs coneixien i compartien. Els **poemes d'Homèr** (segle VIII a.C.) els van proporcionar una història comuna:
 - La *Iliada* narra la guerra entre grecs i troians.
 - L'*Odissea* explica les aventures d'Ulisses, rei d'Ítaca, en el seu viatge de retorn després de la guerra de Troia.

D UNES MATEIXES FORMES DE VIDA

- Els grecs tenien uns mateixos costums i formes de vida, i vestien i s'alimentaven de manera molt semblant:
 - Al camp, els pagesos cultivaven el blat, la vinya i l'olivera i cuidaven les ovelles, les cabres i els porcs.
 - A la ciutat, eren artesans o comerciants i participaven en la vida de la polis.

◀ Ceràmica que il·lustra la recol·lecció de l'oliva, segle VI a.C.

3. Observa el mapa del territori de l'Hèl·lade, que es troba a la península Balcànica i Àsia Menor. Després, fes les activitats:

– Quines tres grans regions componien l'Hèl·lade?

-
-
-

– Quins mars envoltaven aquests territoris?

-
-

– Subratlla el nom de quatre grans ciutats: Cnossos, Micenes, Atenes i Esparta.

El territori de l'Hèl·lade

4. Cita algunes característiques de les polis gregues:

-
-
-

@ Amplia a la xarxa...

Per saber-ne més sobre l'evolució històrica de la Grècia antiga, entra a: www.tiching.com/726813

5. Escribeu exemples que mostrin trets comuns de la civilització grega:

- una cultura antiga:
- un alfabet:
- un llibre èpic:
- un conreu:
- un poeta:
- un déu:
- unes celebracions:
- una ocupació a la ciutat:

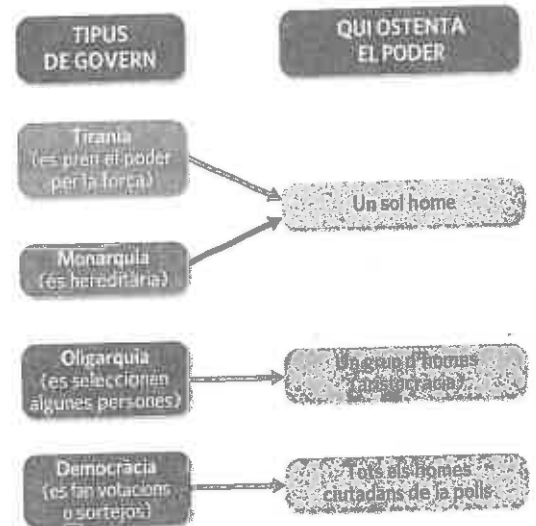

Ceràmica amb un dels episodis del viatge d'Ulisses narrat a la *Odissea*, segle IV a.C.

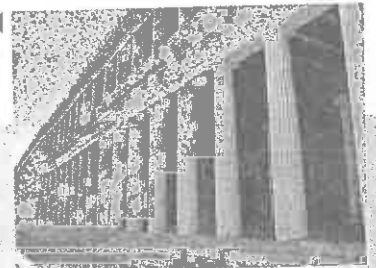
Dues grans polis: Esparta i Atenes

- Les polis gregues s'assemblaven entre elles, tot i que es governaven de forma molt diferent. **Esparta i Atenes** van ser dues polis molt poderoses.
- Gairebé totes les polis es componien de:
 - Una part alta, l'**acròpolis**. Constituïa una ciutadella emmurallada que reunia els principals edificis religiosos.
 - Barris d'habitatges amb una plaça central, l'**àgora**, on hi havia el mercat i edificis religiosos, polítics i comercials. Era un punt de trobada dels habitants de la polis.
- A totes les polis els preocupava la defensa del seu territori. Per aquesta raó, els homes havien de convertir-se en soldats en cas necessari. Els més adinerats podien comprar el seu equip militar i passar a ser **hoplites**, la principal força a peu de l'exèrcit.

Formes de govern de les polis

L'estoa tenia comerços a l'interior.

Esparta i Atenes

- Esparta, al Peloponès, i Atenes, a l'Àtica, van ser dues poderoses polis amb diferents formes de govern:

Oligarquia

Esparta era una oligarquia, que significa "govern d'uns quants".

La ciutat estava governada pels *aristos* ("els millors"), que eren grans propietaris de terres i constituïen l'elit guerrera. Dominaven la resta de població, que no podia participar en el govern de la ciutat.

Democràcia

La polis d'Atenes era una democràcia, que significa "govern del poble".

Els ciutadans d'Atenes es reunien en una assemblea, on elegien els seus governants i votaven les lleis.

Tiranía

Una altra forma de govern d'algunes ciutats va ser la tirania.

Un sol home, un tirà, es feia amb el poder per la força i imposava la seva voluntat.

6. Relaciona:

tipus de govern

- tiranía •
- oligarquia •
- democràcia •
- monarquia •

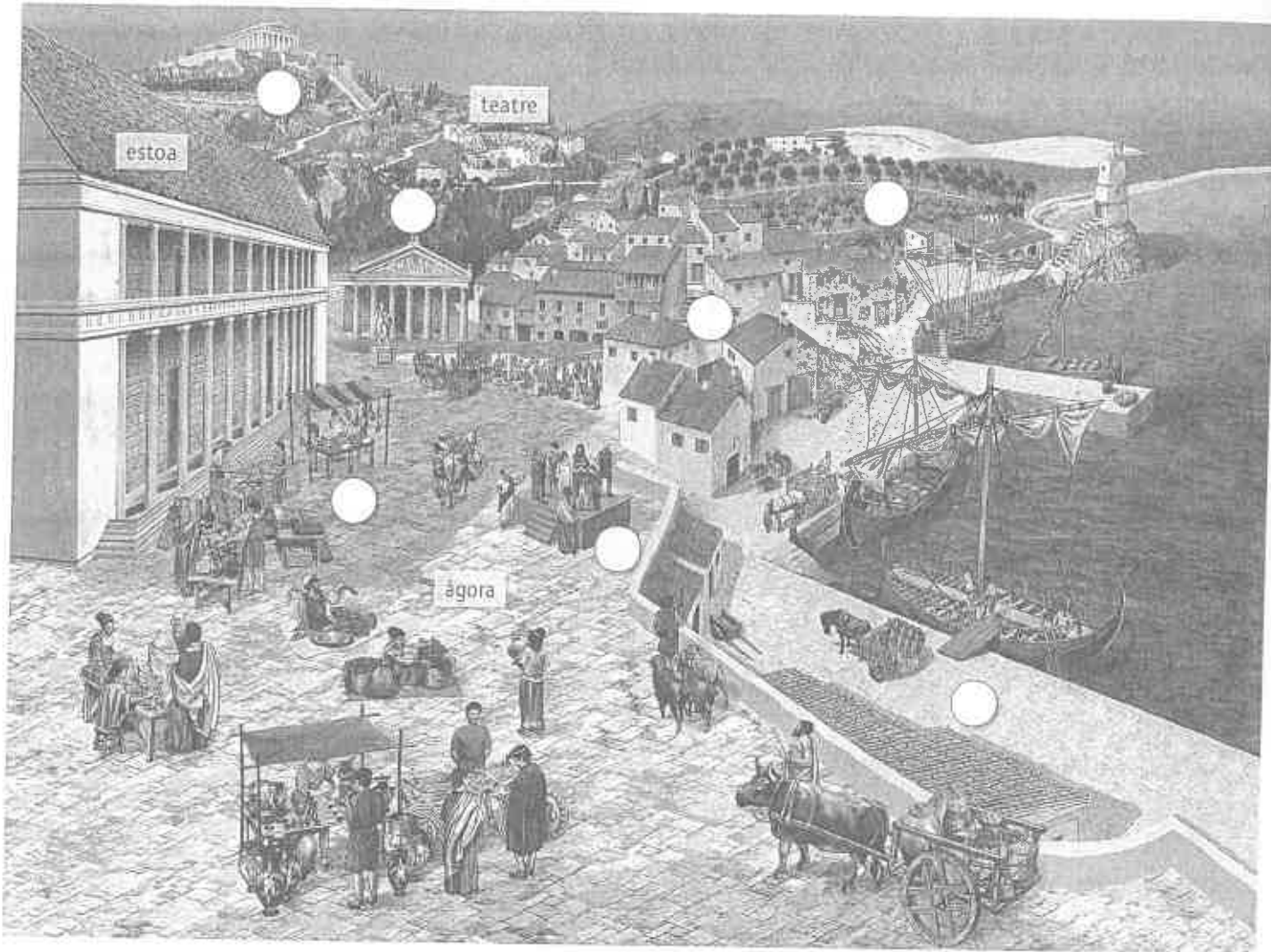
com és el govern?

- govern de pocs •
- govern del poble •
- hereditari •
- poder per la força •

qui ostenta el poder?

- rei
- tirà
- una elit (*aristos*)
- tots els ciutadans

Com era una polis?

7. Observa el dibuix d'una polis. Identifica els següents espais:

- 1 mercat 2 venda d'esclaus 3 camps de conreu 4 port comercial
- 5 temple 6 habitatges 7 acròpolis

8. Què és una àgora? Descriu les activitats que s'hi feien:

.....

.....

9. Descriu com era l'equip militar d'un hoplita. D'on prové el nom?

.....

.....

.....

.....

Els hoplites

3 La democràcia atenenca era democràtica?

A Atenes, durant el segle V, els ciutadans participaven en el govern de la ciutat. Aquest sistema va ser un gran avenç respecte de les anteriors formes de govern.

D'aquesta manera, avui en dia considerem que la democràcia va néixer a l'antiga Atenes. La democràcia atenesa era molt diferent de l'actual i algunes de les seves regles de funcionament avui dia ja no serien considerades democràtiques.

A UNA SOCIETAT DESIGUAL

- Els atenencs no eren tots iguals ni gaudien dels mateixos drets.
- Només uns quants eren considerats ciutadans i podien votar a l'Assemblea i participar en el govern de la ciutat.
- La majoria de la població atenenca, per tant, estava exclosa de la vida política.

Esclaus (35%)

- Eren propietat d'una altra persona i no tenien cap dret.
- Se'ls considerava éssers inferiors.
- Alguns treballaven en condicions molt dures, sobretot a les mines.

Dones i nens (40%)

- Les dones vivien recloses a les seves llars, dedicades a la vida domèstica.
- No tenien dret a vot i participaven poc en la vida pública.

Ciutadans (10%)

- Eren fills de pare i mare atenencs.
- Tenien dret a votar i a ser elegits per un càrrec públic.
- Defensaven la ciutat en temps de guerra i pagaven el seu propi equip militar.

Metecs (15%)

- No eren fills d'atenencs i se'ls considerava estrangers.
- Treballaven com a artesans i comerciants.
- Pagaven impostos, però no podien participar en política.
- Podien formar part de l'exèrcit, però no en llocs de comandament.

B LES INSTITUCIONS DE GOVERN

- La democràcia d'Atenes es basava en la participació en el govern de la ciutat dels que tenien el rang de ciutadans.
- Tots tenien dret a formar part de l'Assemblea, dels tribunals de justícia i a ser elegits (o entrar en el sorteig) per formar part del govern de la ciutat.
- Els ciutadans que traïen els principis democràtics podien ser expulsats de la polis.

Una reunió de l'Assemblea

10. Per què actualment considerem que la democràcia va néixer a l'antiga Atenes?

.....

11. A partir del document A, completa el gràfic amb el nom dels grups socials i el seu percentatge.

12. Quin grup social podia participar en política i tenia dret a vot?

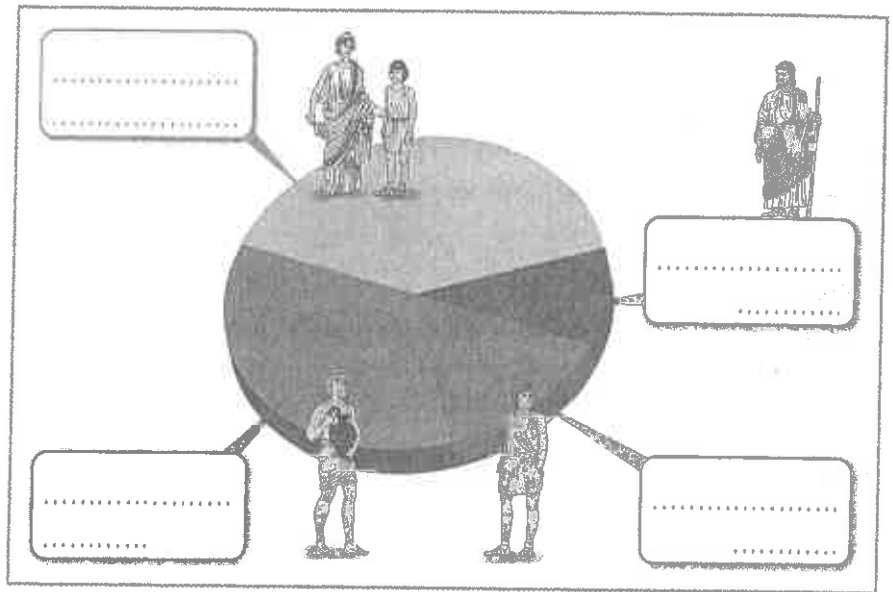
.....

13. Què passava amb els que traïen els principis democràtics?

.....

.....

.....

14. Escriu després de cada frase el nom del grup social al qual es refereix:

- Treballaven d'artesans i comerciants:
- Eren fills de pare i mare atenencs:
- Se'ls considerava éssers inferiors:
- Estaven recloses a les llars:
- Pagaven impostos però no participaven en política:
- Defensaven la ciutat en temps de guerra:

15. Llegeix la informació sobre aquests objectes i després escriu-ne el nom a la casella corresponent:

A l'ostracon els ciutadans hi escrivien el nom dels atenencs que havien de ser expulsats de la polis.

El tauler mostrava el nom dels ciutadans que participaven en el sorteig per ostentar un càrrec públic.

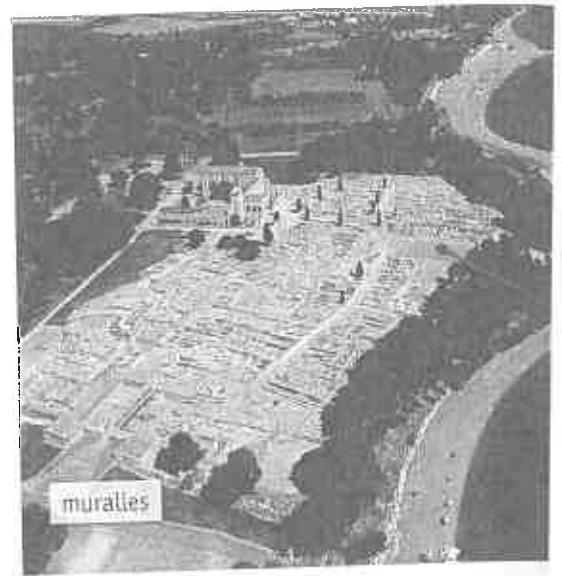

La clepsidra era un rellotge d'aigua que mesurava el temps durant el qual un orador podia parlar a l'Assemblea o davant d'un tribunal.

Els grecs colonitzen la Mediterrània

- A partir del segle VIII a.C., alguns grecs van abandonar Grècia i Àsia Menor per fundar noves ciutats al voltant del Mediterrani i del mar Negre.
- Els grecs eren uns **experts navegants** per la necessitat de comunicar-se entre les diferents illes. Aquest fet va facilitar l'emigració.
- L'augment de la població de les polis i la falta de terres per cultivar van ser les principals causes de l'emigració.
- Els emigrants grecs van recórrer les costes a la recerca de llocs adequats per fundar una nova ciutat o **colònia**. Totes eren semblants: tenien un bon accés per mar; era un lloc fàcil de defensar; tenien aigua potable pròxima; estaven prop de poblats indígenes amb els quals comerciaven.
- El sud d'Itàlia, la península Ibèrica i el mar Negre van ser els principals destins.

Al segle VI a.C. grecs procedents de Focea van arribar a la península Ibèrica i van fundar la colònia d'Empúries.

Com es fundava una colònia

1. Abans de sortir

Els habitants que volien abandonar la ciutat es reunien i consultaven als déus la conveniència o no de la partida. Només si la resposta era favorable empraven el llarg viatge marítim.

3. La fundació de la colònia

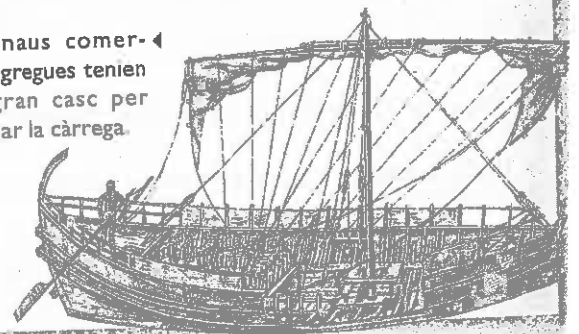
Quan trobaven un lloc adequat, els nous colons desembarcaven i fundaven una nova ciutat (colònia) a imitació de la que havien deixat (metròpolis), però totalment independent.

Els colons vivien de l'agricultura, de la pesca i del comerç amb els poblats indígenes i amb la metròpolis.

2. El viatge

Arribat el moment, embarcaven en unes naus empeses per remers i veles. Navegaven prop de la línia de la costa per evitar problemes i poder observar possibles llocs on formar la colònia.

Les naus comercials gregues tenien un gran casc per allotjar la càrrega.

16. Quines van ser les principals causes de l'emigració grega?

.....

17. Quin fet va facilitar l'emigració?

.....